

«Buztarri»

Nire
Aztarrenak

Juan Ibarzabal «Buztarri»

Autore eskubideak: **Juan Ibarzabal.**
Argitalpen eskubideak: © **Bertsozale Elkartea.**
Azala: **Mikel Euba.**
Inprimategia: **Hika-Mika Inprimategia, S.L.** -Gizaburuaga-.
L.G.: BI-2430-98
I.S.B.N.: 84-89283-15-X

AURKIBIDEA

ATARIKOA.....	7
BIZITZAN ZEHARREKOAK	9
TXIKITAKO GOMUTAK.....	11
ANTXINAKO BASERRITARREN BIZIMODUAZ	17
SOLDADUTZAKO KONTUAK	19
BERTSOTAN, KORRIKAN, EDO BEHARREAN, NONAHI GUSTURA	23
ETXERIK ETXE BUZTARRIGINTZAN	25
DABILENARI PASATZEN JAKOZ	28
SOLLUBEPEAN PARAJE EDERRAK ETA LAGUN ONAK.....	32
BUZTARRIGINAREN OFIZIOAZ	36
BERTSOTAN HARA ETA HONA	37
PASADIZO XELEBREAK BERTSOAK TARTEKO	39
TXIRRITARENAK.....	41
BERTSOLARI-EGUNA MARKINAN.....	43
ZENSURAREN GORABEHERAK.....	45
MARKINAKO BERTSO-ESKOLAN.....	46
SANTA AGEDAKO KOPLA OHITURA.....	46
MARKINAKO KIROL GIROAZ.....	49
MARKINA INGURUKO PASADIZO ETA PERTSOANAIK.....	50
EUSKALDUNA IZATEA ZER DAN.....	53
1987KO OMENALDIA	53
ORAIN DALA GITXIKO GORABEHERAK.....	55
HONI ETA HARI IPINITAKO BERTSOAK.....	58
ARGAZKIAK DINOSKUENA	69
BERTSO BARRIAK	121

Liburu honek daukaz
nire aztarrenak
gu lako jende batek
egin dabezenak
argitaratzen dira
batzuen izenak
irakurri dezaten
ondoik datozenak.

ATARIKOA

Kaixo irakurle guztio!!!

Lehenengo eta behin neure aurkezpena egingo deusuet. Juan Ibarzabal naz, baina "Buztarri" deitzen nabe. 1924ean jaio nintzan Erlatx baserrian. Hau Markinako baserri bat da, eta nik dakidanez izen hau erle eta hatx asko egozalako ipini jakon. Nire aita eta ama Juan eta Pantxike ziran, bost anaia eta hiru arreba be baginen. Ameba gazteena jaio eta momentuan hil ei zan. Zortzi jaio eta zazpi hazi; Miguel, Jesusa, Esteban, Jeronima, Isidro, Jose eta ni gazteena. Esteban eta Jose zorioneko minbiziaz hil ziran. Aitita bat be ezagutu neban, nire amaren aita.

Erlatx baserriak ehun oin, hogeita zortzi metro daukoz luzeran, etxe handia da. Berrogeita hamar bat metrora metal iturri bat be badago. Basoz ez da haundia baina bai badaukoz solo eta zelai ederrak.

Baserriak ez ditu ehun urte edukiko oraindik. Gogoratzen naz ni txikia nintzala, orain dala hirurogei urte inguru nire aitak eta amak egin ebela sukaldia eta doladie.

Nik lau urte nebazanean, nire gogo haundienetakoa sei urte edukitzea zan. Halako baten heldu jatezan sei urteok eta orduan izan zan gure aitak erosi ebazanean bost ardí eta aharia. Ah!, nire poza ardí zaintzera joateko, baina hareen artean aharia egoan eta hamaika burruka egin genduan alkarregaz. Nire ilusioa ardí asko edukitzea zan, baina ez ziran hamabost baino gehiago izaten. Sagardoa be egiten genduan sagasti eta sagarra jotzeko tresnak genduzala aprobetxatuz. Auzoetako sagardoak be askotan gure etxean egiten ziran.

Hau dana egiteko ura, lketza baserritik (1,5 kilometrora dago), ekarten genduan tubo galbanizatu baten bidez. Tubo hau arin hondatzen zan, lur barrutik joan behar izaten ebalako. Orduan ez zan izaten oraingo tuborik. Horregaitik gure aitak behar asko egin behar izan eban ur kontuan.

Bizitzan

zeharrekoak

TXIKITAKO GOMUTAK

Erlatx baserria gure aitaren denboran egindakoa da. Bertako ugazaba Etxebarriko Jose Maria zan eta behi talde bat ipini eban. Han egon zan nire aita beharrean. Korta harek hogeita bi ganadurentzako tokia eukan. Simaurra bagoiaz karrilan ataraten zan eta askak txorro eta guzti ziran, ganaduari ura emoteko. Ez ziran leku asko horrela preparatuta.

Beranduago baserria nire aitak erosi eban. Iturretatik Markinara joateko Erlatx aurretik pasatzen zan andabidea. Gaur egun ez da erabiltzen beste leku batean bidea egin ebelako, baina denbora hareetan astro erabiltzen zan, gehienbat jai egunetan mezatara joateko, ze orduan orain baino sinismen gehiago egoan.

Entzunda daukat orain laurogei urte Erlatx baserrian ikasketak emoten eutsezala han inguruko ume guztiei Etxebarriko Satzu baserriko seme batek, abadea bera. Nik ez neban hori ezagutu, ni jaio orduko zan eta, baina abadea ezagutu neban Markinara etorri nintzan batean. Ordurako urte asko ebazan. Nire baserriko saloian emoten ei ziran eskolak. Izan be oso haundia zan, han ume asko kabituko ziran, ze ni akordatzen naz gari danak saloian sartzen zituela eta baita makinak be.

Sala horretan ikasi genduan bizikletan ibiltzen be. Hainbeste buelta emoten genduan bizikleta zapar baten gainean jarrita, inoiz kolpe ederrak hartu be bai, baina hareek ixilik pasatzen genduzan aitak siesta botatzen eban bitartean.

Jai egunetan barriz Barendako auzora joaten ginen gure batzartxoak egitera. Barendak hiru bizitza ebazan. Pagadiz beteta egoan zelai batean alkartzen ginen hamabost edo hogeit neska eta mutil, kartak eroan eta lur gainean jokatzen genduan, han pasatzen genduan denbora. Gero han ados jarri eta Markinara edo Barinagara bajatzen ginen, gehienetan Barinagara. Erlatxek baeban etxetik hurrar karabi bat be, han kare asko egiten zan etxerako eta inoiz kanporako be bai.

Nire gurasoak etxetik joaten zirenean, ah! gure poza!, asmatuko genduan gauza onen bat. Horreetako egun batean pentsatu genduan txakurrari jakea janzteia, ea zelan geratzen jakon, han genbizan geure txakurragaz auzoko Josepa agertu zanean, orduan txakurrak eskuetatik ihes egin euskun eta hor doa jake zahar baltz haundiagaz

emakumearengana zaunkaka. Josepak ez eban igarri zer zan eta han joan zan garraixika... ah! gure bildurra aitari esango utsolakoan.

Beste baten be ipini genduan txakurraren jatekoa lapiko estu samar batean. Bere burua justu sartzen zan. Gogoratu jakun nor edo nor etorreanean hantxe lapikoan jaten emotea, honela kanpokoari usainik ez hartzeko. Baina kanpoko andrazko bat hurreratu zanean -bai arin be hartu usaina- han joan zan lapikoa buruan sartuta eukala, zaunka baten; holako baten unen eutson lapikoak burutik eta hamar zati eginda geratu zan. Holakoak egiten ibiltzen ginen txakurragaz.

Nik hamaika urte nebazala gerrea hasi zan. Lehengusu bat neukan Bilbon denbora hareetan gure baserrira etorten zana. Ni baino urtebete gazteagoa zan, baina horrek eskola pixka bat eukan, nahiz eta euskerarik jakin ez eta nik erderarik ez. Isidro eban izena, baina guretzako Isidrin. Nigaz ikasi eban euskera, eta euskeraz hitz egiterakoan neugaz bakarrik egiten eban, beste danei erderaz egiten eutsen, baita bere gurasoei be, nahiz eta hareek euskeraz erderaz baino hobeto jakin.

Harek irakatsi eustan irakurtzen eta idazten. Nik hari euskeraz hitz egiten irakatsi neutson, baina ha izan zan nire maisua. Hamar eta hamaika urtegaz alkarri irakastea ez al da nahikoa?

Gerrea Bilbotik pasatu zanean joan zan eta nik pena haundia hartu neban. Handik urte gitxira tailer batean hasi ei zan beharrean. Gazterik ezkondu zan, baina gaztetan hil be. Ez dakit seme bat edo bi eduki ebazan. Entierroan izan nintzan, eta emaztea ezagutu be bai, baina geroztik ez daukat hareen barririk. Pozik ikusiko neukez baina ez dakit non bizi diran.

Gerra kontuari segituz, gogoratzen naz ekainaren 18an eta Errosarioko domekan heldu zirela, Mandiola, Urkarai, Kalamua, Maxa... horra parajera. Handik aurrera tiroa, kainonazoa, eta bonbardeoa ez ziran falta izan. Kainonazoak beste ogi zati bota balebez hobeto izango ginen.

Zazpi hilabete t'ardi han pasatu ebezan, ez atzera ez aurrera. Gu mutikoak ginenez kontatu egiten genduzan eta Urkaraitik Markinara berrehun kainonazo botatako egunak be izan ziran, baina danak ez ziran lehertzen, beraz nahiko suerte izan eban Markinak gehiago apurtu ez ebenean.

Egun batean milizianoak gure etxe aurrean jarri ziran euren kainoi eta guzti, eta botatzen hastera joiazala beste aldekoak bota eben eta baita kainoiari bota be. Pozik lehertu ez zanean, bestela danak hilgo ziran. Orduantxe alde egin eben milizianoak euren kainoiak hartuta.

Beste baten be jarri ziran gure etxetik 200 bat metrora, aurreko basoetan, jauregi baten ondoan. Han ipini ebezan kainoi handiak kamino hegalean. Gogoratzen naz egun batean nire amak Markinara bialdu ninduala mandatu bat egitera; hasi nintzan atajo batetik, baina ha zan infernua, hasi ziran kainonazoak, aurretik, atzetik... horrela eta guzti joanaldia egin neban, baina hainbeste botatzen eben, pentsatu neban: "aurrera joaten banaz ez mandaturik ez ni ez gara helduko etxera". Buelta emon eta heldu nintzan etxera, han egoan ama egon ezinda. Esan neutson: "banator, bai, baina mandaturik ez dot egin". Eta amak esan eustan: "ez deutso ardurarik, buruan uleak aina bider damutu jat bidaltzea, hilgo zaituela pentsatu dot". Ama on batek bere umea maite dauan lez maite ninduan amak.

Gogoan dot zelan esaten neutson: "ni bertsolaria izango naz". "Ea, kanta, ba" -esaten eustan. "Oraindik ezin, haundia hazitakoan"- nire erantzuna.

Askotan umetan egiten diranak barregarriak izaten dira; amaren kontsejuak gogoan izaten dira, baina askotan ez dira behar dan lez erabiltzen. Gure amak baeban ohitura umeei esateko "emoten jatzuena ixilik jan behar da, kanpora zoazenean hori kontutan euki". Ba, Markinan baegoan tabernari bat gure etxetik bainentzat parrak eroaten ebazana. Urte hareetan be eskatu eutson gure amari, eta amak esan eutson nire anaia Joseri: "arratsaldean baina-parrak egin eta eroan Txori-Bentako tabernara". Nire anaiak zortzi-hamar urte izango ebazan orduan, hartu ebazan parrak bizkarrean eta han joan zan tabernariarengana. Tabernariak oso ondo hartu ei eban, sukaldera sartu eta han jarri eutson ardaa, ogia eta gaztaia ia osoa. Jaten gustura hasi ei zan, baina gero kontuak, tabernariak esaten ei eutson... "jan mutiko, hori jateko da eta"... Amak esandakoa be gogoan eukan, "emoten dana ixilik jan behar dala".

Eta horrela, dana jan ei eban, haixiautako txahala lez etorri ei zan etxera. Gehiago ez euskuen baina-parrarik eskatu.

Beste kasu bat, hau be nire anaia Joseri pasatu jakon. Barinagara joan ei zan erromerira eta han haruntz eta honuntz lagunekaz aparte geratu zan. Etxerako ordua heldu zanean, han joian bera bakarrik etxera, zirimiria hasi eta gure terrenoetako sarreran motea edo lubana esaten jakon bideko basak ez zapaltzearren beste leku batetik joaten ginen, baina metro bat inguruko saltoa egin behar izaten zan. Gaua oso iluna egoan, eta harek ez eban pentsatzen han ezer egongo zanik. Halako batean egiten dau salto, eta etxeko behorra bertan etzunda egoan; joanaldia egin ei eban zamatik kolpeta zer zan ez ekiala. Halako batean eskapatu ei eutson eskuetatik eta han joan zan zelaian behera putzak eta uzkerak botatzen, orduan pentsatu eban etxeko behorra ete zan.

Tripak ahoan ebazala heldu zan etxera eta lehenengo sukaldera sartu zan, pentsatzen sustoa pasatzeko zeozer jan egin behar ebal. Zabaldu eban armairuaren atea, eta barrutik kanpora joten dau katuak paparrean eta ia hor doa atze-atzeka. Lau minuturen barrean bigarren sustoa. Ezer jan ez edan barik ohera joan ei zan. Josek esaten eban gau haretan sorginak edo deabruak bere bueltan ibili ebazala. Barre egiten genduan holakoak kontatzen hasten zanean.

Hamabost urte nebazanean beharrean hasi ginen Jose anaia zaharrena eta biok latoneria batean. Gure nagusia Mateo Kazalis zan, lau edo bost mutil ebazan beharrean. Ha abeslari ona zan, laurogei urtegaz beharra egiten eban bitartean abestuz ibiltzen zan geu be animatuz.

Han beharra egin ondoren gaueko eskolara joaten ginen, baina hara orduko baserri bat egoan, tejobanan zortzi aruako harrí bat eukana, guretzat ha zan eskola garrantzitsua erropak apurtu eta zikintzeko...

Eskolan Josu izeneko lagun bat neban alboan, beti niri kopiatzen ibiltzen zana. Baten idatzi neban "Josu es malo", eta berak be bardin, konturatu be egin barik. Maixua konturatu zan eta handik aurrera "Josu es malo y enreda mucho" ipintzen eban.

Neguan hilabete egiten genduan gaueko eskolan. Tailerrean eguneko hamar errial irabazten hasi ginen, gero apurka-apurka soldata jasotzen joan ginen. Diru honegaz jai egunetako abarketak erosi eta eskola ordaindu eta gero, ez zan asko geratzen.

Hiru bat urte egin nebazan lantoki haretan. Han nenbilela hil jaten ama 58 urtegaz. Gero beste tornileria batean ibili nintzan soldadutza egitera joan arte.

ANTXINAKO BASERRITARREN BIZIMODUAZ

Baserri gehienetan lau andra-gizon bizi ohi ziran, zahar eta gazteak. Gazteak familia hazten eta zaharrak harei laguntzen. Goizean goiz jaikitzen ziran ohetik, goizeko bostetarako han egongo zan amuma eskubete kafe hartu, mahai gainera bota eta botila bategaz apurtzen.

Beheko sua be amumak bizten eban hauspoagaz putz eginez, eta baita ardiaren ulea gardatu haria ardatzagaz egiteko. Honegaz kaltza lanazkoak egiten ziran.

Andra gaztea izaten zan oremahaia garbitzen ebana ogia egiteko. Hau egiteko eguna zapatua izaten zan. Honetarako labeko sua bizten zan eta han egiten ziran zortzi edo hamar ogi eta beste sei bat arto-opil astea pasatzeko.

Oremahaiak 1,30 m eukitzen eban luzeran eta metro erdi bat zabaleran. Behea estu samarra zan eta gorantz zabala, azpian bi kaxa edo arrastontzi ebazan. Honeek uruna galbaian pasatutakoan birrina eta zahia gordetzeko izaten ziran, gero txahalei emoteko. Oremahaia garbitzeko asie deitzen jakon tresna bat izaten zan, apeak zuritzekoa lakoa baina txikia. Baita arasa deitzen jakon platerak eta sukaldeko tresnak gordetzeko armairu modukoari, goian baldak eukitzen ebazanari. Gaur ikusten ez diran tresna asko goten ziran denbora hareetan.

Denbora hareetan asko ibiltzen ziran abarkakin. Abarkak egiteko patroiarri abarka-ola deitzen jakon eta ganadu-narruagaz egiten ziran. Beste tresna bat be izaten zan abarka-ziria deitzen jakona. Honegaz zuloak egiten jakozan narruari, eta josten laguntzeko erabiltzen zan.

Zumitzezko ontziak be asko erabiltzen ziran: astootzarak, sarie, kopeleta, otzara luzea, beste bat gariak garbitzeko artzie, hau be zumitzez egina. Beste ontzi batzuk be izaten ziran, neurritzat erabiltzen ziranak. Honeek olezkoak ziran. Honeek dira izen batzuk: anega erdikoa, imiña, imillaune.

Imillaunek bi leku eukitzen ebazan, alde batetik imillaune eta beste partetik imillaun erdia. Sasoi hareetan egurragaz behar asko egiten zan, ardatzak, torniloak eta zer ez...

Buztarriekaz be transporte asko egiten zan, idiekaz, trakulu gainera arbola-hondoa altzatu eta basa-lokatzetan tatarrez kamino ondora ekarri, eta gero bolantean, trakulu gainean ipini eta Markinatik Ondarroara edo eroan behar zan lekura eroaten eben. Antxina trenak ekartzen ebazan kargak idiekaz partitzen ziran.

Gogoratzen naz zelan gerra ostean, kamioneta bat egurraren suagaz ibiltzen zana ezagutu neban. Gasojenoa edo holako izenen bat esaten eutsen. Kabinaren alboan eroaten eben holako galdara moduko bat, barruan sua egin eta horrela ibiltzen zan. Eza baino hobarik ez dago gizona argitzeko.

Sasoi hareetan baserri ugari ziran ardi asko ebazanak, batzuk ehun arditik gora be bai. Orduan esnea jaisteko egurrezko ontziak erabiltzen ziran. Ni artzain askoren etxeetan lo eginda nago eta hareetako batean gauza kurioso bat ikusi neban, ontzi batetik beste ontzira botaeran ontzi hutsaren gainean pasadorea asunekaz ipini eta hantxe pasatu asunetan. Eta nik galdetu neutson ea zergatik holan egiten eban, eta esan eustan ardi-esneak despogu asko edukitzen ebala gaztai ona eta garbia ataratzeko eta hor pasatu ezker esnea garbitu egiten zala.

Lehen etxe danetan egoten zan beheko sua be eta tximiniatik behera kate bat egoten zan, baserrian laratza esaten jakon tresna bategaz, hantxe eskegiten eben galdarea esnea egosteko.

Badaukat entzunda be, nahiz eta sekula ikusi ez, harriak sutan berotzen ebezala, eta gero esnetan sartu, eta honen berotasunagaz esnea egosten zala. Orain ez dakit edozein harrik balio eban ala berezia behar zan.

Antxinako kontuekaz jarraituz, Markinan antxinatik ahotik ahora datorren istorio bat be badakit. Nire amak esaten eban bere amumak esaten ebala Xemeingo eliza aurrean urkatu ei ebezala bi mutil eta urkatzerakoan batak ez eukan berba egiteko ahalmenik, baina besteak egin eban sermoia Zumiña baserritik entzun ei zan, eta bi kilometro pasau egongo dira.

Hasi ei zan esaten lehenengo ohostu ebana jostorratza izan zala eta amak esan eutsola "ekarri hurrengoan be zuk", eta holan jarraitu ebala lapurretan. Esaten ei eban "amaren kontsejuagaitik nora heldu nazen".

Xemeingo eliz aurrean arta-arbola bat dago, ez dakit hori izango zan, ala beste bat. Hareek urkatzen ikusteko arta haren gainera igotzen ei zan jendea, baita mareatu eta arta gainetik behera jauziak be izan ei ziran.

SOLDADUTZAKO KONTUAK

Martiaren 5ean Donostiara eta handik Lezora instrukzioa ikastera. Hiru hilabete pasa eta gero barriro Loiolara bialdu ninduen asistente moduan. Nire alfereza Elgoibarko Pedro Azpiazu zan, oso mutil jatorra, danok estimatzen genduan. Azkenean Don Antonio sendagilearen alabeagaz ezkondu zan.

Denbora hareetan jai izaten nebanean Hernani, Tolosa eta hor ingurura joaten nintzan.

Nire bizitzako lehen bertso txapelketa Tolosan ikusi neban. Bertan Baserri, Uztapide, Saiburu, Hernani Txikia, Zepai, Mitxelena eta Kortajarena egozan. Bai gustura ikusi bel.

Handik lasterrera beste saio bat ikusi neban Baserri txapeldun geratu zanekoa. Saio horretara ez zan joan Uztapide. Handik honuntz nik ikusi bako bertso txapelketa gitxi geratu jat.

Gure hurrengo kintoak etorri ziranean Orio gainean egon ginen instrukzioak erakusten. Han nire alfereza lizentziatu zan eta amaitu zan nire bizimodu ona. Gure konpainia frontera egoan eta nik be hara joan behar izan neban.

Hartu neban trena eta Donostiara joan nintzan, handik Iruna, eta handik Elizondora, han amaitzen zan trena. Gaueko orduak ziran eta nun egon ez nekian. Hasi nintzan, ibiltzen joan eta joan, ez egoan ez etxerik ez kristinaurik. Eskerrak halako batean patrullan ebizan soldaduak, nire konpainiakoak agertu ziran, bestela han joango nintzan Frantzia aurrera. Gero Valladolideko alferrez bategaz egon nintzan beste hilabete batzuk.

Gogoratzen naz zelan Gabon bezpera batean etxean nengoela joan behar izan neban barriro be soldadutzara.

Amaran sagardotegi bat egoan eta bertan ospatu genduan, gero handik beste taberna batera, neskamea egin genduan lagun eta danak esaten eusten, "botaiozu neskameari bertso bat". Taberna jendez beteta eta ni han bertsotan, ha zan giro ederra!, baina kuartelera joan behar. Pentsatu genduan partea borratu eta barriro kalera urtetea, baina ahaleginak egin arren ezin izan zan, eta azkenean kalabozoan amaitu genduan Alberto Arregi, Segundo Aranguena eta hirurok.

Han etorri zan betozkodun sarjento bat eta prebentziora bialdu ginduzan manta bategaz harri hotz gainean lo egitera. Ez naz gogoratzen lo ederragorik sekulan egin dodanik, besteek ezin lorik egin nire lo-zaratekin. Albertok pentsatu eban goizaldean konpainira joatea lo pixkat egitera. Abrigoa hartzerakoan tiratu eutson eta ia erdibitu eban atzeko jostura. Goizean diana jo ebenean azkar formatu behar, Alberto han hasi zan abrigoa konpontzen, azkenean hiruron artean alanbre bategaz josi genduan. Formatu ginen eta eskerrak errebista pasatueran ez ziran konturatu, bestela zati bateko arrestoa izango zan.

Trean sartu eta Iruna joan ginen, han beste tren bat hartu behar genduan. Sarjentua hasi zan gure izenak irakurtzen: Alberto Arregi, Juan Ibarzabal, Segundo Aranguena, eta gu alkarri begira -"zer esaten dau honek?" -"a descargar el vagón". Bagoi bat hustu eta beste bat bete; ha zan panorama, euria bota ahala.

Ailegatu ginen Elizondora; han be guk hustu behar bagoiak. Gaueko hamabiak eta ez zan euria geratzen. Nik hartu nebazan berrogei bat kilo bizkarrean, fusila, ametrailadora, neure manta, erropak, danak aldean. Goizeko zazpiretan heldu ginen Urdaxera. Eskerrak aurreko gauean ondo lo egin neban. Noiz edo noiz komentua izandako etxe batean egon ginen; handik Dantxarinearara astro joaten ginen. Zugarramurdira bost edo sei kilometro egozan eta kamino hegaletan bukoiaroak egoten ziran; guk goiko tapoia kendu eta goma bategaz dezente edaten genduan, baita kantinplora bete be beste egunerako. Orduan kontrabando asko izaten zan. Frantziako emakumeak Dantxarinearara asko etorten ziran. Harrapatu ezkerre gure patrullagaz gaua pasatu behar izaten eben. Handik Iruna eroan eta muga pasatu behar, barriro Frantziara. Niri emakume hareek pena handia emoten eusten.

Halako batean heldu zan abuztuaren 10a. Hango brigada batek geure erropak entregatzeko esan euskun, eta bai gustura entzun be!. Arratsaldeko hiruretan urten Urdaxen eta gau beranduan heldu ginen Elizondora. Hiru lagun ginen, bi Aulestikoak eta ni. Hasi ginen ohe bila, eta halako batean bilatu genduan baina ohe bat eukana bakarrik. Hirurok egin genduan bertan lo. Biharamonean jagi eta iluntze alderako etxera. Ha izan zan deskantzua!!!.

Bost anaia ginen eta lauk egin genduan soldadutza. Lauron artean hamazazpi urte. Askotan esaten neban, honeek urteok Ameriketara pasatu bagenduz beste txori batek abestuko ebala. Soldadutza alkarregaz egin genduan lagunok sarritan esaten geuntson alkarri: "hemendik askatzen garenean bazkari bat egin behar dogu alkarregaz" eta baita egin be.

Berrogeita zortzian egin genduan lehenengoa eta orain arte huts bat egin dogu, Elgoibarko uholdeak izan ziranean, beti bertan egiten dogulako bazkaria, eta aurten ezbehar batzuk izan diralako. Hori baino alkarre ederragorik urtean zehar ez dira asko izaten. Eskoriatzako Esteban Arrieta izaten da bazkari ponon gidari.

BERTSOTAN, KORRIKA, EDO BEHARREAN,

NONAHI GUSTURA

Bertsolaritzatik kanpo, korrika egitea be asko gustatu izan jat. Inoiz egiten genduzan apustuak nork korrikan arinago egin. Behin baten Markinatik Etxebarrira joan eta etorri ezetz hoge minututan egin jokatu eusten, eta baita egin be, hamazortzi minututan. Nire aita be korrikako txapelketa baten lehenengo gelditu ei zan.

Denbora haretan, ez zan orain lako preparatzeko erarik izaten, ez eta jateko nahikoa. Orduan, nahiz eta dirua eduki, ez zenduan bilatzen ez erroparik ez jatekorik. Albarka batzuk eta jake bat eduki ezker konforme, besterik ez egoan eta.

Gure erromeri-tokia Barinaga zan. Dantzan egiteko pezeta bat behar izaten zan, eta beste kuartilo bat edateko dirua izan ezker pozik. Mahaian jartzen ginen arda pixka bat edanez eta bueltan bertso bat kantatzen ez ebanak, zigorra. Zigor hori kuartilo bat arda ordaintzea izaten zan, eta guk, diru gitxi genduanok kantatu egin behar, dirua manejatzen ebanak pozik, arda edan eta bertsoak entzun. Barinagan gustura entzuten zan bertsoa; guk holan gozatzen genduan, batzuk kantatzen eta beste batzuk entzuten.

Nire andragaia be alde horretakoa zan, Itxurran baserrikoa, orain nire emaztea dana. Hogeita bederlatzi urtegaz ezkondu ginen; biok kintxo bat gara. Nire emaztearen ahiztea Ondarroan bizi zan, eta taberna bat eukan, "Bar Iparragirre". Nire emazteak han egiten eban beharra, eta ni baserrikeri baserri ibiltzen nintzan buztarriak egiten.

Gehienetan aste osoa kanpoan pasatzen neban eta etxera bueltatzen nintzanean juerga ederrak botatzen genduzan Patxi Iparragirre (nire koinatua) tabernako nagusia, Pello panaderua (Ermuko semea), Ondarroan bizi zana, eta hirurok.

Nire koinata Josefak hamarretakoa ipintzen euskun, eta gu ha jan ondoren bertsotan egiteko moduan jartzen ginen. Pello hori oso alaia zan, gitarra jo eta abestu gustu handiagaz egiten eban. Ha inguruan baegoan derrigorra zan bertsotan hastea. Azpillaga be orduan Ondarroan bizi zan. Hamaika saio egin genduan alkarregaz, gu bertsotan eta "Porru" anaiak (6 edo 7) abesten. Gustua emoten eban hareei entzuteak. Ondarroan asko dira bertso eta kantuzaleak.

Zazpi urtean ez genduan familiarik izan, lehenengo umea izan genduan Markinara etorri ginen. Nire anaia zaharrenak, Migelek, eta biok etxe zahar bat erosi genduan eta apurka-apurka konpontzen joan eta hementxe bizi naz, neure familia be hemen hazi dot, bi neska eta mutil bat. Markinara etorrieran tornilerian hasi nintzan beharrean, ze ordurako buztarrigintza murriztuta egoan aurrerakuntzak dirala eta. Baserri asko hustu ziran garai haretan, 1955etik 70era bitartean. Baserrikeri askok pinua sartu eta kalera alde egin eban. Tornileria haretan hiru bat urte egin nebazan; gero beharrik ez egoala eta gehienok kalera alde egin behar izan genduan.

Joxe nire anaia "Esperanza y Cia" lantegian ebilen eta hari esan neutson ea bertan beharrik egongo ete zan. Handik denbora gitxira barruan nintzan almagaz beharrik egiten. Behar horretan hamar urte egin nebazan, baina ha amaitu zan egun baten mendira joan nintzanean pagoak astilatzera. Pago erdi batek beste arbola baten kontra belauna harrapatu eta sei hilabete pasatu nebazan bajaran. Gero lantegiko guarda ipini ninduen beste hamahiru urte, eta erretiroa hartu neban.

ETXERIK ETXE BUZTARRIGINTZAN

Buztarriak egitea gaztetatik izan dot gogoko. Lehenengo buztarria kutxilloaz egin neban. Behin goiz batez, Azpeitira joan nintzan ikasteko asmoz, Presalde deitzen deuten buztargilearengana, eta suertez etxean topatu neban, beti batetik bestera ibiltzen zan-eta. Nire asmoa azaldu neutson, eta "ofizio hau zaila da, ni urte askotan nabil baina oraindik ez dut ikasi" erantzun eustan. Orduan barre egin neutson, baina arrazoia eukan.

Nire lehen ikasgaia hartzeko Oriora joan nintzan beragaz buztarri bat konpontzera eta handik Zarautzera. Honeek amaitu ondoren, Markinan bat egiteko geratu ginen hamabost egun barru eta esan genduan lez deia hartu neban Etxebarrira joateko. Tomasenek tabernan alkartu ginen, eta parroko batek baino esplikazio gehiago emon eustan. Hareek entzun eta gero beste egun baterako gelditu ginen. Egundua otsailaren 17 bat zan, arratsalde motza izaren dan horretakoa, eta bazkalondoan Atzoin Zabaleko baserrikeri joan ginen. Nik orduan ezagutu neban Atzoin Zabaleko gizona; Markinako matarifearen aita, baita handik aurrera ondo ezagutu be familia hori.

Nik badakit Presalderi kalte baino ez neutsala egiten, baina halan eta guztiz be iluntzerako amaitu genduan.

Presalde detaile guztiekaz geratzen zan gizon horreetakoa zan. Baserrira heldu orduko hasten zan esaten: "etxe honetako emakumea ganorazkoa izango da", eta nire harridura azaltzen neutson, zelan ekian oraindik heldu barik gagozela eta. Eta berak esaten eustan: "ez al zera konturatzen nolako baratza eta etxe ingurua dagoen?" Gehienetan igartzen eutson.

Hurrengoan esango eustan: "etxe honetako idiek bultza egiten dute", hanketan eukezan golpeei begiratu eta gero. Beti esaten eustan honelako detaileetaz konturatu behar nebala.

Zapatu baten etxera nentorrela be esan eustan ea Agustin Atxurre ezagutzen neban. Nik baietz, eta orduan ea ni joango nintzatekeen mandatu bat emotera esanez datorren astean joango ginela Amoroitor buztarria egitera. Hurrengo egunean jagi goizean eta alkilerreko bizikleta baten joan nintzan. Heldu nintzanean han hasi nintzan ate-joka eta emakume batek urten eustan. Ea Agustin etxean zan itaundu neutson, baina ha elizara joanda egoan. Mandatua itzi neutson emakumeari. Astelehenean Presaldek galdetu eustan ea Agustinegaz egon nintzan. Nik esan neutson zelan emakume batí emon neutson mandatua. Eta Presaldek ea ezkondua ala ezkongabea zan. Nik ez nekiala, zelan jakingo neban ba... "ez behintzat gonak gora jasotzen, ondo begiratu ezkerer han eramango zuen behatzean eraztuna" . . . erantzun eustan. Horrelakoa zan Presalde.

Behar horretan, gauza astro entzun eta ikusten dira, baina ez dot damurik honetan ibiltzeaz. Gehienbat Gipuzkoan, Bizkaian, Araban eta Santanderren ibili naz. Askotan baserri batetik bestera alde handia izaten da. Nik danetarikoa topatu dot. Ohean izara bategaz bakarrik lo egin dot, baita izara barik be, baina beste hainbat lekutan erregeen gela baino ederrago eta garbiagoan. Gehienetan danak onak.

Lehenagoko amuma hareek baekien kristaua ondo tratatzen. Erropa bustiak bazenduz aldatzeko emon, baita lanazko galtzerdiak be. Jaten emoten be holakoak ziran; goizean lehenengo kafea gailetak, gero hamarretakoa, egun guztian ez ziran geratzen jaten emoten. Gauean lo egiteko gela onena guretzat izaten zan. Ama on asko dira munduan. Nik ez neban suerterik izan amagaz, hamazortzi urte nebazala hil zan eta.

Jatekoa ondo ipintzen daben ama asko dira Euskal Herrian. Nire esanak gitxi dira jende horrentzat:

*Gure aurreko amonak
gugaz munduan egonak
hainbat izardi bere denboran
lanian emonak
bardin ondorengo amak
merezi dituzte famak
bizirik geratzen zaretanoi
nere partez zorionak (bis)*

Leku askotan ibili naz, beraz, buztarriak egiten. Horreetako leku bat Mendatako Iterixe baserria zan, oso ederra benetan. Nik entzunda daukadanez, laurogetazak hektarea daukoz. Hango pinadiak ez dauke azkenik. Bertako Antonio Esturo, hiru mutil, alaba bat eta bertako aittitte ezagutu nebazan. Ordurako itsututa egoan, baina entzumen ona eukan.

Buztarria amaitu nebanean Antoniori galdetu neutson ea etxera joateko nondik zan hobe. Honek esan eustan hobeto nebala Zugastietara joan eta handik Zornotzara trenez. Aittittek zeozer entzun eban, eta esan eustan hemendik Markinara joateko Balkon de Bizkaiara jo eta handik aurrera Markinara... Barrezka esan neutson: "arrua bat pasa pisatzen dabe erremintxa honeek eta ez al da larregi izango Mendatetik Markinara oinez joatea?" "Ai, ail!" -esan eban- "gu hainbeste aldiz joan ginen Bilboraino, egun guztia laixetan egin ondoren, asto biri ipini otzarak sagarrez beteta eta han joaten ginen Bilboko plazara". Orduan galdetu neutson ea zenbat diru ekartzen eban sagar guzti hareek saldu ondoren. "Ba, laurogei errial ekartzen baziran, pozik" -esan eustan.

Egia da denborak asko aldatu dirala, eta oraindino ez dakigu zer ikusi behar dogun.

DABILENARI PASATZEN JAKOZ...

Honela kanpoan dabilenari kasu xebreak be gertatzen jakoz. Behin batean buztarri bat konpontzera joan nintzan baserri batera, eta amaitu nebanean bertako emakumeak esan eustan kopau bat egitera joateko. Sukaldean mahaia ipinita egoan, eta bertan alaba neure aurrean puntua egiten. Nik be zeozer esan behar eta hasi nintzan emakume hareek tentatzen, eta holan genbizala neure hankan bultzada bat sentitu neban, eta neure moduan: "baina neska honek zer pentsatzen ete dau?", eta barrero bultzadea hankan. Halako batean disimuluan atzera etzanda begiratu neban mahai azpira eta non ikusten dodan txakur handi bat neure hanka gainean. Pentsatu neban: "hau dok engainua".

*Ama alabak lanian
eta ni jan-edanian
kontu-kontari ibili nintzan
nere afanian
demoniuak danian
horrela gabiltzarian
txakur zahar batek buztargilia
engainatu azkenian (bis).*

Beste batean baserri batetik deitu eusten eta han joan nintzan goizean goiza eta eguerdian amaitu nebenez, etxeko ugazabak esan eustan bertan geratzeko bazkaltzen. Amaitu eta gero agurtzean esan neutson ikusteko ea zelan ebizan, eta ezer bazan abisatzeko. "Bai, bai, ez da milagro izango buztarria ondo ez egitea, Jaungoikoak be egin zuan mundua baina ez zuan ondo egin, ze harrezkero beti dabiz arregluan eta".

Bidean pentsatzen etorri nintzan harek esan ebana. Ha Mañukortaren amaren osaba zan. Holako urteera asko eukazan.

Lehen ohitura izaten zan baserri aurrean buztarria egitea. Atarían ota berdea botatzen zan, eta gero usteltzen zanean pilo bat egin eta simaur orde z soluari botatzen jakon.

Etxekoandrea askan egoan erropak garbitzen eta gizona nire ondoan; holan hizketan genbizela esan eban: "nabuek loran jazak eta laster pazkuzkue egin beharko da". Eta emakumeak dino: "bai, egin beharko da; abadeak egun horreetan makina bat kontu jakingo dabe behintzat; nahiko egiten dabe konfesonarioan entzuten dabezan gauzakin aguantatzea. Urten eta bertan ekitzeke be nahiko motibo eukitzen dabe". Ikustekoa zan haren gizona ota berdetzan garra-garraka, bueltaka, barrez errementatzen, neuk be gozatu ederra hartu neban harei begira eta hareek entzuten.

Beste batean be heldu nintzan baserri batera eta ate ondoan ume bat egoan, aitagatik itaundu neutson eta esan eustan "ohera joan da amarekin".

- "Eta aitita"

- "Aitita bestekora joan da narrutara".

- "Bueno, itxaron egingo deusat".

Halako batean han dator aitita narru handi bat lepoan hartuta. Pentsatu neban: ze gauza ederra gaitzik ez dauan ume baten erantzuna.

Beste behin baserri batera joateko abisua hartuta nengoan eta hara joateko taberna baten ondok pasatu behar neban, eta han egon nintzan kontuak esaten, ba ni taberna haretan askotan egona naz, baita bertsotan be. Egin bisita eta han segitu neban baserriruntz. Eguerdi-aurrea zan heldu nintzanean eta han egozan amuma zahar bat eta morroia, baina mutila falta. Amumak estututa elan eustan: "-gure mutila ez dago, atzo min hartuta Eibarren dago ta"- eta esan neutson: "-zu egon lasai, auzoko baserri batera be joan behar dot eta".

Orduan morroiak esan eban: "ez, harek esan dau ekiteko buztarria egiten eta diru bat eroateko berari, eta amumak harrituta: "baina dirua berak eroan badau!"; eta morroiak: "ba niri hori esan deust". Horretan gabizela nik joatea erabagi neban eta euria hasi zan. Amumak aterkin barri bat emon nahi eustan, baina ez neban hartu, ze handik beste baserrira lau pausu egozan.

Dirua eta aterkina hartuta han joan zan morroia... gaur arte!. Ez aterkinik, ez dirurik, ez morroirik!.

Beste baserri batera be joan ei zan esaten buztarrigilea etorri dala eta jabea ez egoanez ea dirua itzi leiken, baina baserritarrak susmo txarra hartu eta ez eutson emon. Ni egon nintzan tabernara be joan ei zan bardin esaten eta eskerrak tabernariak esan eutson: "buztarrigilea lehen be hemen egon da eta esan beheruntz datorrenean pasatzeko eta nik ordainduko deusodala".

Holako morroi listuak honela ibiltzen dira eta kontuz!.

*Horrelako kristauak
beti dabiltza zai
lana egin behar danian
hartuko dute jai
asko harrapatzia
gustatzejako bai
horrelako morroirik
etxian ez det nahi.*

Denbora hareetan be probalari onak baziran, eta nahiz eta danekin gogoratu ez, uste dot hau parkatuko deustazuela, hona hemen batzuen izenak: Santi Morga, Urtain, Burgo, Itxerixe, Kakatza, Basarrate, Zapatari, Ilaixpe, Asabel, Espille, Itxurran, Iketza, Berriatuko Perran, Zabaleta eta Illerraga Azkoitikoak, Laiñe Aurrekoetxea anaiak, Gondra, Basañez, eta abar... Orduan idiekin behar gehiago izaten zan eta errezagoa zan hareek preparatzea. Orain asko kostatzen da idia ondo preparatzea, baina orain be banakak ikusten dira onak. Sakonetako ixkuak erakutsi eban bere burua. Manolo Gonzalez santanderrekoak be izan ebazan idi onak. Honen etxean hogeita hamaika idi batera ikusita nago. Laredon be badago idizale amorratua, behiak ekarri eta hareen umeekin idiak egiten dabezana. Hau Vitoriano Hernandez Memendi da. Negozioetan ibiltzen dan gizona, baina idiekin gozatzen dau gehien.

Lehengo batean, Gernikako zepilladorie (idizale amorratua) eta ni, bonbero baten baserrira joan ginen idiak ikustera, eta zepiladoreak esan eutson:

- "Lehen duranguak daukoazala eta honeek kendu eta gaztañauak hartzera hoiala entzun joat".

- "Bai, ni beti nabil moden atzetik, gaztea eta argala nintzanean neska danak ibiltzen ziran mutil lodien atzetik, eta ni loditu nintzanean argalen moda etorri zan".

Buztarrigileak probalariekaz eta gustatzen ez jakonagaz, danekaz ibili behar izaten dau.

SOLLUBEPEAN PARAJE EDERRAK ETA LAGUN ONAK

Nik hogeita hamar urte inguru nituanean, Muxika eta Bermeo artean makina bat idi-pareja eder baegoan. Hau Errigoiti, Metxike, Lumo parajeen zan. Hortik Bermeo aldera bazan Paresi deitzen jakon auzo bat, Makulueta be hor inguruan dago, ondo ezagutu neban bertako familia, oso jatorrak eta langileak. Lehengo zepatik dator lanerako gogo hori, azkenengo egon nintzanean ehun eta laurogei buru eukezan, behi eta txahal, bata bestea baino ederragoak...

Ganadua gustatzen jakonak, hara joan behar dau zelan gobernatzen dan eta zelakoak dagozan ikustera.

Bi harategi daukez Gernikan, anai-arreba danak bertan egiten dabe beharra, baserrian eta harategian. Horren aita nire kintoa zan, hirurogeita hamabi izango ebazan bizi izan balitz; azkenean hanka moztuta karroan ibiltzen zan. Aita hil eta laster ama be hil zan.

Bermeo gainean dago Almonike deitzen dan auzo bat; harek probalekua dauko eta urtero egiten dabez probak. Horra joan ezker, Sollube taberna zan gure ostatu edo egonlekua; tabernaria, Pedro. Orain beste jende bat ikusten da taberna horretan. Bermeotik Sollube partera badira Alegria anaiak, Jaime eta Benjamin, probazaleak eta idi onak izan ohi dabez. Inoiz haren semeekin egoten naz eta beharrean gogor saiatzen dira.

Bermeo nire gogoko herria da, herri konpletoa da hori: baserriak, portua, autobusak eta trena eta abar. Busturin be baditut lehengusuak emaztearen partetik; hondartza ondoan bizi dira. Hareek be Sakonetarrak dira. Taberna bi daukeez, ez edozelakoak; askotan han eguna gustura pasatzen dogu Unamuno anaiekin.

Busturitik gora joanda Erregia deitzen deutsen tipo bat bizi zan, Zabale baserrian. Orain bere semea bizi da baserrian eta hareri be Erregia deitzen deutse. Ni buztarriak egitera Gernika aldera honek deituta joan nintzan lehenengoz. Tiburtzio eta Migel Erregienien hasi nintzan, hor inguruan lehenak.

Mendigain horretan baserri asko eta onak egozan. Oraindik be baserri batzuk badagoz eta seinale ona da hori. Behi-granja bat be badago ganadu on eta askogaz. Handik eta Sollubera bide barria eginda dago. Hortik Bermeora eta Gernikara pasatu leiteke.

Ni lehenengoz horra joan nintzanean Erregia zaldi gainean eta ni oinez, basak astinduz gau ilunean, ordu erdi baino gehiago egingo genduan; nik behintzat izerdi pilo bat bota neban. Arrua bat pisatzen eben erremintak, eta sekula pasatu bako bidean, zaldiari segitzea ez da erreza izaten. Orduan hanka onak neukazan eta eskerrak horri. Ailegatu ginen etxera eta etxeko andra harek afari ederra emon euskun; orduan antz emon neutson etxe ona izango zala. Gauean bertan lo egin eta goizean jagi nintzanean galdetu neutson buztarri gaiagaitik; eta esan eustan, "kerixa arbola hau botako dogu"; ni bildur nintzan apurtu egingo zala, ez neban sekula holako egurragaz egin eta..., baina esan eustan ez eutsola ardura apurtzen bazan, barri bat egingo genduala.

Idiak eta egurra ikusi genduzan eta esan eustan: "orain goazen armozatzera". Nik sekula ez neban jan halako armozurik. Ha zan gustuko janaria. Suteko hauspean erretako makilaua izpi-izpi egin eta orio gordina gaintetik bota eta prest. Handik jaiki eta gustura ekin neutson aizkoran. Handik atzera ez neban hotzik pasatu. Etxe horretan sukalde beroa egoten zan; beheko suak ederto tiratzen eban; han ez zan lee askorik izaten beheko sua egonagaitik.

Handik Tiburtzion etxera pasa nintzan. Baserria bizitza bikoia da, bere izenaz ez naz gogoratzen. Alde batean Tiburtzio bizi zan eta bestean Olanua esaten eutsena. Tiburtzio honen etxean idi gorriak egozan. Denbora haretan famelia ederra eukan. Orain etxe hori hustua dago. Hango seme bat bertako auzoko neska bategaz ezkondu zan.

Arteaga aldetik be ibiltzen nintzan, Txertudin eta abar. Handik nentorrela ilunabarrean motor bat susmatu neban atzetik eta halako baten nire parean gelditu zan eta galdetu eustan ea nora ninoian, "Ba, Gernikara, bihar Muxikara joateko, eta nor zara zu?". "Ni Pedro Ajuria". Nik ez neban ezagutzen, baina harek bai ni. "Gure etxean pasatuko dozu gaua", egin eustan gonbitea. Etxea taberna be bazan, eta baita gau ederra pasatu be. Afaltzen gengozala Balentin Enbeita etorri zan, eta afalondoan bai bertso-saio ederra egin be.

Orduan gazte asko be ezagutu nebazan: Ireneo, Pedroren semea, Sarduitarrak, Pedroren alaba eta bere lehengusina bat. Ahoa zabalik egoten nintzan hareei entzuten.

Handik aurrera gustura joaten nintzan Ariatza aldera, askotan neu konturatu barik be. Muxika alde horretan be jende on asko dago. Lopategi be hor ezagutu neban. Geroztik txapelketetan eta herriz herri be abestu dogu alkarregaz.

Azpillagak deitu eustan berak ezin ebala joan eta ea joango nintzatekeen Lopategigaz Antzuolara. Nik baietz agindu neutson. Iruzubietan itxaron neutson, eta han etorri zan Lopategi motorragaz. Jarri biok motorrean eta han joan ginen Antzuolara. Meza ostean saio bat eta arratsaldean beste bat egin genduan. Azkenean galdetu euskuen zenbat zan kontua. Bakoitzak orduan 500 pezeta kobratzen eban. Ba, mila bana pezeta emon euskuen eta gu oso gustura bueltatu ginen etxera.

BUZTARRIGINAREN OFIZIOAZ

Ni hasi nintzan denboran, buztarriak baserrira joan eta bertan egiten ziran. Han izaten eben materiala hori egiteko. Orain ez da holan; neurriak hartzen dodaz, etxean moldatu eta baserrian amaitu. Pagoa be neuk preparatu behar izaten dot. Lehenengo astilatu egin behar da. Horretarako hiru bat burdin-ziri, punta partetik sartu eta astilatzen da, edo bestela motozerra onagaz. Honetan Felipe Idurri, karreterua zana, oso ona da, ederto astilatzen ditu.

Erlatxeko baso barrenean, legorpe edo txabola bat dogu, nire anaia Isidrok eta biok egindakoa. Ha egiten nire semeak, Antonio Ibarluzeak, iloba Eusebiok eta Erlatx baserriko ilobak lagundu euskuen. Legorpean pozu bat dogu, eta han sartuta edukitzen doguz buztarriak egiteko egurrak. Handik behar dogunean komeni jakun egurra ataratzen dogu.

Hor esaten dodan lez, pagoa lau zatitan ebaki behar da, azalagaz gainera eta orduan triangulu lez geratzen da. Komeni diran neurriak honeek dira: aurre aldean alturan hogeita zortzi zentimetro; horreek hamabi ontza dira. Atzeko aldetik -lepatokia esaten jako- hogeita hamar zentimetro, hamahiru ontza. Gaineko aldean azal aldetik hogeita hamabi zentimetro, hamalau ontza inguru. Lehenengo ertzak ataratzen dira, eta ondoren adartatea eta bueltak, eta azkenengoz lepatokiak. Hau eginez aizkoragaz ozpal handiak kentzen dira eta azkenean trabesagaz garbitzen da, buztarria tamainuan ipini arte. Hau egin ondoren txintxiagaz pasatzen dira otxanak eta ajustatu. Lehenagoko aittittak esaten eban lez, sobrantiak kendu ezkeru buztarria eginda dago.

Arretxinagan Akeliño deitzen jakon baserri bat dago; behin nire maisu Presalde etorri ei zan buztarri bat egitera. Hau egiten ebilela, Markinako Gantxegi beterinarioa heldu ei zan ganadu batengana, eta Presalde han ikustean esan ei eutson: "gazte, ofizio hori ikastea pentsatu zendunean kastigu ederra emon zeuntsan zeure buruari", hori esan eta han sarta ei zan baserri barrura. Kanporatzean barrero Presalderengana hurbildu eta esan eutson: "ni medikua eta beterinarioa naz, zer dala uste dozu arriskutsuagoa?". Eta Presaldek "medikuarena izango da, esaten dabenez pertsonak arima dugu, animaliek ez dutena". Eta Gantxegik barriz "medikuaren deskuidoa zaila dok azaltzea, ze noiz edo noiz egiten da autopsia baina kasu gitxi dira. Barriz, beterinarioari baserritarrak askotan esaten deutso, ikusi egin behar dogula zergaitik hil dan, trabau bat, edo kutsatuta dagoen. Orduan nire deskuidoa bala, azaldu egiten da. Zure ofizioa be azaltzekoa da. Erretratua balitz ederto, baina baserritarrak esaten deutsunean, probatu egin behar dogu, orduan txarto badago, han azaltzen da zure deskuidoa".

Presalde pentsatzen geratu zan zelako egia esan eutson, izan be ofizio batzuetan errezago eta gehiago azaltzen dira erruak.

Zenbat gauza agertuko ez ete ziran politika munduan be, gure ofizioa bezain garbia edo azalkorra balitz.

BERTSOTAN HARA ETA HONA

Lehen esan dodan lez, bertsozaletasuna txikitatik izan dot. Txikitako kontu asko gogoan dodaz, zelan ama zanak azken juizioko bertso zaharrak abesten ebazan. Aitak be bertsotan egiten eban gabonetan, eta gari-jotea zanean.

Gogoratzen naz Esteban nire anaia be famatua zala bertsotan, baita nire lehengusu Zumiña baserrikoa be. Alkarregaz bertsotan egiten genduan tabernetan. Uztailaren lehenengo domekan nire auzoko jaiak ospatzen dira, San Martin jaiak. Nire lehenengo saioa han plazan egin neban. Markinako jaietan be deitu eusten eta han izan ginen ahaleginak egiten nire lehengusua eta biok. Beste baten San Isidro jaietan abestu genduan Uztaipiden lehengusuak, Hernaniko Paulo Txikiak, Beasarte Astigarraga aldekoak, Manuel Urangak, Bautista Oñaederrak eta neuk.

Bizkaiko Txapelketetan be parte hartu dot. Lehenbizikoa Markinan, lehenengo Azpillaga geratu zan, ni bigarren. Hurrengo urtean Mugartegi lehenen eta ni bigarren. Hirugarren urtean ni lehenen eta Arregi bigarren. Ondarroan egin zanean lehenen Mugartegi, bigarren Azpillaga eta ni hirugarren. Beste baten Ondarroan jialdi bat jarri eben, nahi ebanak parte hartzeko; hogeita bost bat apuntatu ginen. Juradoa eliminatzen joan zan eta hiru gelditu ginen: Txomin Garmendia, Manuel Uranga eta neu. Azkenean puntu bana ipini euskuen. Hauxe niri jarritako puntua:

*"Andriakin zer moduz
konpondutzen zera?"*

Eta nik botatakoa:

*"Igarriko didazu
gutxi gora behera
zazpi urte haurrik gabe
egonak baigera
guraso izan nahi degu
hemendik aurrera"*

Orduan nire emaztea haurdun egoan. Lehenengo saria neuk hartu neban, bigarrena Txomin Garmendiak eta hirugarrena Manuel Urangak.

Beste baten Berrizen ipini ginduzen binaka, Azpillaga eta ni eta beste lau edo bost pareja. Azpillaga eta ni geratu ginen lehenengoak.

Beste baten Loiola irratitik saioa egin genduan, baina ez nintzan ondo ibili; norberak igartzen deutso gustura geratzen dan ala ez. Sei bertsolaritatik Gorrotxategi geratu zan lehenen eta ni bosgarren. Uste dot nahiko suerte eduki dodala txapelketetan nahiz eta lehenengo gitxitan geratu. Bigarren edo hirugarren, hor ibiltzen nintzan.

Herriz herri be ibilaldi asko egin dot, baina orduko bertso saioak ez ziran oraingoak lez. Jeneralean goizeko meza ondoren saio bat eta bazkaldu ostean luzaroan jarduten zan. Behin batean Mugartegik eta biok hiru egunetan jardun genduan etxera etorri barik. Lehenengo Aginagan, gero handik Eskoriatzara eta handik Etxebarrira.

Ondarroara heldu ginenean Mugartegiri esan neutson: "oraintxe nahikoa egin dot; barriro deitu ezkerero, ez nintzake joango inora". "Ni bai", esan eustan Mugartegik. "Ni baino hobeto hago orduan", esan neutson.

PASADIZO XELEBREAK BERTSOAK TARTEKO

Holako lekuetan jende xelebrea be ikusten da. Behin batean Itziarren, Zubeltzuren omenaldian Baserri, Uztapide eta beste bertsolari mordo batek meza ondoren abestu eben. Taberna aurrean jarrileku bat egoan eta han jarri zan Baserri. Eta esan neutson: "zer, Baserri, kantsazioa ala gosia?". "Gosia?, nik pagatu egingo nuke". Eta Uztapidek albotik "-ba, guk kentzia pagatzen dugu". Honelako urteerak baebazan Uztapidek.

Nire arreba Jeronimak baserri-taberna bat eukan eta hara joan ginen bertsotan egitera Uztapide eta biok. Pentsatu genduan Mutrikuko taberna batean salda bat hartzea baserrira joan orduko. Sartu ginen tabernara eta bertako emakumeak "-itxita dago"- esan euskun. "Itxita egon balitz, ez ginen sartuko"- esan eutson Uztapidek, eta kanpora urten genduan. Taxista batek eroan ginduzan Isasi mendira, eta han hartu genduan salda beroa, baita beranduago bazkaldu be, eta azkenean bertsotan amaitu genduan.

Saioan genbizela han azaldu zan Pello izeneko tipo bat. Tabernako ate kanpoan hasi zan bertsotan eta Uztapidek esan eustan: "mesedez, egon ixilik pixka baten, nik ixilduko det hori laister", eta ni bai gustara be, dozena-erdi bana abestu ebezan eta. Pello horrek bertso zahar asko bota ebazan edo ez dakit berak asmatutakoak baziran, baina oso bertso ederrak. Uztapide fenomeno egon zan; Pellok segitu baleutso bertsotan, harek baeukan almazena beste hogeita lau ordurako be. Sasoi haretan Uztapide zer zan esaterik ez dago.

Bertsoak ebazan kantoiak ondo tapatuta geratzen dirala esan ei eban Txirritak. Uztapide be harekin ibili zan, eta nik Txirritak esandakoa sinisten dot.

Neuk lez edo hobeto jakingo dozue Txirritaren liburuak irakurri dozuezanok zer izan zan Txirrita. Bertsolari handi bat, gizonez be pisu handikoa. Ehun eta berrogeita hamabost kilo pisatzen ei ebazan. Behin esan eutson bere koinatuak ea lagunduko eutson burdia mandixora sartzen. Eta Txirritak erantzun eutson: "oraintxe joango da burdia aurrera eta mundua atzera".

Beste batean Gaztelu bertsolariarengana hurbildu zan. Honek buruan eukan txapelak goiko txistena falta eban, eta Txirritak esan eutson: "Juan Bautista, txapela dezu modakoa", eta Gazteluren erantzuna, "etxian utzi diat hortik gorakoa".

Etxebarri gure auzo herri bat da; bertan Patxi Aizte deitzen jakon gizon bat bizi zan. Bertsotan egitea asko gustatzen jakon, ehiztari amorratua be bazan. Auzoko mutil gazteak inozentada bat egitea pentsatu eban. Konejonarrua lastoz bete eta etxe-buruan ipini eban zuhaitz baten azpian. Bedako denporea zan eta edurra egiten eban. Patxik ikusi ebanean, tiro bat bota eta han joan zan aidean, belarrietatik kolpe eutson eta baserrira sartu zan. Gazteak Etxebarri guztian zabaldu eban euren trastada.

Herriko parrokoa be ehiztari amorratua zan; hau eta beste gizon asko egozan domeka goizean eleizpean itxaroten, Patxi noiz etorriko adarra joteko. Halako batean han dator gure Patxi:

- "Egunon, Jaunak".

- "Baita zeuri be. Baina Patxi, zeu zaren ehiztariak bedako denboran kasan?" -esan eutson abadeak.

- "Bai, Jaune, narru honek engainatzen ez dabenik ez da eta neu be honetxek engainatu ninduen".

TXIRRITARENAK

Txirrita hargintzan ei ebilen bere herritik kanpora. Orduan baserri-taberna batean egoan apopilo. Etxe horretako andrazkoa pixka bat urteetan aurrera joiana zan, eta gauean afaltzeko taloak egiten ei ebazan. Taloak erretzen suaren aurrean segituan loak hartzen ei eban eta askotan nahiko talo jan barik Txirritak eta bere lagunak lotara joan behar izaten eban. Halako batean Txirritak dino: "bihar atso demonio hori esnatuko diat".

Hurrengo egunean mutil gazte biri esan ei eutsen: "biliar etorri botila bete ardo edanez, broma bat egin behar degu eta".

Hurrengo iluntzean edan botila bat edo bi eta Txirritak esan ei eutsen: "amona hori laister loak hartuko du, eta zuek tximiniatik behera bota soka, nik lotuko diot hankatik eta tenk egindakoan hiru bat aldiz gora eta behera ibill behar dugu". Amona zaharra han joan tximinian gora eta orduan Txirritak: "nora zoaz Josepa?". Kolpetzen deutso eta besteak gorantz egiten hiru bider. Halako batean Txirritak soltatu dau soka eta amumak eskerrak emoten pentsatuz sorginak edo demonioak nahi ebela eroan... Txirritak esan eutson: "bai onetik libratu zera, bestela hor joango zinan hodeien gainetik eta sasien azpitik". Taloak erretzen ez ei eban gehiago lorik egin.

Beste batean han egozan Txirrita, bere arreba eta gurasoak. Amak meriendatzeko sei sardina ekarri ebazan mahaira, eta honela partitu: bat Txirritarentzat, beste bat arrebari eta bina gurasoentzat. Orduan Txirritak bertso hau kantatu ei eutson.

*Laurontzat dauzkagu
hemen sei sardina
baina partizua
ez da ondo egina
seme-alabei bana
aita ta amak bina
zergatik ez deu jaten
bat eta erdina.*

BERTSOLARI-EGUNA MARKINAN

Bertsolari gaiak gabizela aitatu behar Francoren denbora. Orduan bildur izaten ginen egiak esateko; han egoten nintzan zelan moldatu bertsoa, jendeari ulertu eragiteko emon nahi neban mezua. Askotan egoten nintzan aita Migel Marigaz -hau karmeldarra da- kontuak esaten. Ha Markinako komentuan egoan eta bertsozale amorratua zan. Behin esan eustan berak esango eutsola Jose Agirreri eta bazkari bat egin behar genduala euren komentuan. Ni, Mugartegi, Arregi eta Azpillagari esateko geratu nintzan.

Esandako modura han alkartu ginen danok eta bai bazkari edema jan be. Aita Miguel Marik, bazkalondoan jaurtitako bertsoak grabatu egin ebazan, eta Baserriri bialdu eutsozan, gonbidatuz hurrengo urtean bera be etortzeko. Horrela hasi zan Baserri gugaz egun horretan alkartzen. Pentsatu genduan bazkaria urtero, beti egun bardinean mantentzea, eta Pilarika eguna ipini genduan. Handik aurrera urte askotan ospatu zan Bertsolari-Egun hau.

Lehenengo bertsolari batek bertso batzuk botatzen ebazan meza denboran. Eliza bete-beterik egoten zan. Meza ostean zeozer jan, eta karmeldarren batek hitzaldia emoten eban. Honen ostean bazkari ederra, sabelak bete eta akordatzan naz zelan Baserrik be egin eban hitzaldi ederra. Handik aurrera bertsoan txandarik hartu ezinda... Makina bat bertso abesten zan arratsalde horretan, txiste eta kantu...

Handik pasatu bako bertsolari asko ez zan izango; bertsolariak be asko izaten ziran, azkenerako danentzako tokirik ez zan izaten. Egun ederra pasatu ondoren Gernikako arbola danon artean abestu, eskuak alkarri emon eta hurrengora arte esanda geratzen ginen pozik. Halako lagunarteak edozeinentzat be ez dauko kalterik.

*Goguan daukat Pilariketan
sari egiten genduna
kontzientzia garbitu eta
kendu kopeta iluna
geure burua bezela maite
genduen urko laguna
bertso ta ipuin, sermoi ta kantu
pasatzen gendun eguna
Baserri hau da urte haietan
zuk erakutsi zenduna.*

ZENSURAREN GORA-BEHERAK

Leku guztietan lez, bertsolaritzan be atsekabeak izaten dira, ze ez dago arantza bako larrosarik, batez be Francoren denboran. Egun baten Loiuko ermintta batera joateko deitu euskuen Mugartegi, Arregi, Loiuko Kastrejana eta neuri. Esan zan lez, goizean hartu autobusa eta han joan ginen lehenengo Bilbora eta handik Loiura. Ohitura dan legez, meza osterako heldu ginen, eta han azaldu zan tipo bat, hango sekretarioa edo holakoren bat zala azalduz. Esan euskun gure informazioa jakitera Markinaraino etorri zala eta pentsatu ebela guri ez iztea abesten. Hori izan zan gure egun hartako saria.

Beste baten be txapelketa bat jarriko zala Pilarika egunean Durangon esan euskuen, eta nahi ebanak apuntatzeko. Ni ordurako aspertu samar nengoen txapelketekaz, eta bazkalondoan han ari ginen batzuk joan egin behar zala, eta beste batzuk ezetz. Domingo Iriondok esan eustan ni joaten ez banintz, bera be ez joiala. Honela apuntatu ginen biok. Hurrengo egunean han ziran guardia zibilak etxean, ni momentu horretan ez nengoen, eta esan eutsoen nire emazteari kuartelean presentatzeko etortzen nintzanean. Han joan nintzan eta esan neutson atean egoanari hara joateko abisua hartu nebala. Harek erantzun eustan momentu horretan ez egoala sarjentua. Ni buelta emon eta etxera etorri nintzan, eta gaur arte. Txapelketa hori gero be ez zan egin, ez dakigu zergaitik.

MARKINAKO BERTSO-ESKOLAN

Lehenengo bertsolari-eskola Patxi Goikoleak eta haren lagunak sortu eben. Orduan jendea niri burua berotzen hasi zan, nik be Markinan bertsolari-eskola bat sortu nengian.

Pentsatu neban lagun bat behar nebala eta horrela esan neutson Justo Zabalarri; harek baietz esan eustan, eta karmeldarren eskolan hasi ginen eskola emoten. Astean ordu bi inguru pasatzen genduzan Justok eta biok umeekin. Berak asko balio dau umeekin tratatzeko. Zenbat barre egiten genduan umeen urteerekin; oso-osokoak izaten dira; haren zentzuak ez dauko txarrik. Ni askotan ezin izaten nintzan joan beste behar batzuekaitik, baina Justo oso ondo konpontzen zan ni barik. Gero Azkoitira ezkondu zan eta handik lasterrera hasi zan Lopategi herriko eskoletan bertso-saioak emoten. Gaur egun be eskola horretan holako saioak emoten dabez.

Lea-Artibain jarri ebezanean idatzitako bertso sariak gugaz ibili zan mutiko batek irabazi eban. Hau Aitor Elexpuru izan zan. Gaia Markinako Frontoiarri buruz zan.

Neskak be baziran ondo moldatzen ziranak. Guk honegaz ez geunkan irabazirik, baina bai poza zelan umeak aurrera jarraitzen eben ikusirik.

SANTA AGEDAKO KOPLLEN OHITURA

Gure denboran Santa Ageda abesteko ohitura handia egoan. Gogoratzen naz gure paraje honetara morroi asko etortzen zala, bai bizkaitarrak eta baita giputzak be. Barinagan alkartzen ginen. Lehenengo erromeria apur bat alaitzeko ardua eta limonada edanez. Gogoratzen naz urte batean ezin nebala joan, ze anaiekaz behar bat egin behar neban. Halako batean han dator kuadrillako mutil bat nire etxera esanez ea eurekin joango nintzan abestera, ze Santa Ageda goizean koplariak atzera egin ei eutsen. "Ez dau gure kontura barrerik egingo, ikusi dagiala bera barik be bagarela kapaz. Etortzen bazara hamabost ogerleko emongo deutsuguz" -esan eustan. Orduan nik anaiari esan neutson eta berak joateko esan eustan, ze eurekin joanda ez nebala horrenbeste atarako. Badakizue zer zan egunean hamar errial irabazten zan garaian hamabost ogerleko irabaztea?!.

Pozik joan nintzan, hareek aspertu arte, goizeko lauretan kantatu genduan azkena.

Handik aurrera be makina bat urtean ibili izan naz Santa Ageda eskean, bai Ondarroan, Berritxun, Markinan, Etxebarrin, eta Barinaga bueltan.

Baserrian ohitura izaten zan etxean egozan pertsona danak koplaztea, etxeko nagusia, etxeko andrea, hurrengo zaldunak eta danak. Kalean errezago ibiltzen da koplaria.

Urte mordo baten kalean ibili ginen "Zerutxu" ikastolaren izenean. Han batzen genduan dirua Markinako ospitalerako eta ikastolarentzako zan.

*-Santa Ageda eguna da ta
eizue zuen laguntza
Zerutxu eta ospitalari
dirua batzen gabiltza.*

*-Joan dan urteko zuen laguntza
eskertzera gatoz aurten
mundu guztia jakinda dago
zer ondo porta zinaten.*

*-Kale hontako pertsonak dira
dirua emoten onak
enteratuta geratzen dira
ez jakinian daudenak.*

*-Santa Ageda jaiua zela
Italiatik urrian
guk Sizilia deitzen dotsagun
han dagon isla batian*

*-Gorputzeko haragiak eten
eta bularrak ebaki
harek zer penak pasa zituan
gure Jaungoikoak daki*

-Bularrak ebaki eta gero

*txapa goriaz erretan
pentsau zer penak pasau zituan
etsaien hatzapparretan*

*-Santa Ageda beti egon zan
tinko ta sendo fedetik
Kintiano horrek nahi zuan baina
etzan mudatu beretik.*

*-Txingar gainetik espetxeratu
hain egoera larrian
azken arnasak eman zituan
Kataniako lurrian.*

MARKINAKO KIROL GIROAZ

Markina aldean etxe-torre ugari doguz; horreetariko bat Anton Totorikaguenarena da, famatuago "Lehoia" izenagaz. Baserriak Ugarte dauko izena, eta bera be hor jaioa da. Makina bat proba eginiko gizona da. Berrogei pareja probarako badagoz, hogeitamasei Antonek probatzen ebazan. Egun batzuetan proba bat baino gehiago jokatzen eban.

Gizon honen jateko gogoia eta agoantea idiak baino gehiago izan da. Txuleta bat jandakoan etortzen jakon gogoia bazkaltzeko. Probetarako afanetik kanpo be, esnerako behiak be badaukoz eta kaleko jendeari saltzen deutso bere baserrian. Soloan beharra egiteko be ondo preparatuta dago, bere tresna eta guzti. Gehienbat indaba saltzen dau kanpora.

Anton gizon-proban gazterik hasi zan. Garai baten kontrariorik barik egon zan. Baeukan baita asto-proban egiteko "Napoleon" deitzen eutson asto bat be. Honegaz joko asko irabazi eban, hamasei edo gehiago. Orduan Idurri bere laguna ibili eban itzain. Gero idiekaz hasi zan atze-itzain goraka, Atxuri aurretik eta Anton atzetik. Aurre-itzain be makina bat bider egin dau. Gizon ugari ibili da Antonegaz proba munduan. Horreetako batzuk honeek dira: Eugenio Antxia, Angel Arriola, Zabaleta Txikia, Iketza, Agustín Berriatukoa eta abar... Idi jabeekaz be askotan ibili behar izan eban.

*Trofeoz beterikan
asaren baldia
hara luzatutzen du
beraren begia*

*hutsak edo betiak
badago aldia
Anton sekula ez da
hutsaren zalia.*

Markinak beste gizon ospetsu ugari izan ditu. Pelotari famatuak badira Markinan eta Etxebarri inguruan, makina bat mutil dabil zesta-puntan. Famatua zan Erdotza Txikia eta haren anaia, baita Kazalis anaiak be. Nik ez nebazan honeek ezagutu, baina nire aitak asko famatzen ebazan. Neuk be asko eta onak ezagutu dodaz: Txutxo, Ibarluzea, Kareaga, Martzelino, Mugerza anaiak, honeen etxetik hamar metrora jaiotako Larrea anaiak, Orbea anaiak, Azpiri, Laka, Ondarres, Bengoa, Goiogana eta zer esanik ez Bolibarko Txikito famatua.

MARKINA INGURUKO PASADIZO ETA PERTSONAIK

Txapasta eta Mariano eskuzko pelotariak eta alkarren lagun handiak ziran. Beste askori lez harei gustatzen ei jakezan traguak gauean eta nahikoa edandakoan hasten ei ziran alkarri esaten: "hi, hau ez dok gizonen martxie, bihar goizean mendira joan behan joagu perretxikutara".

Ipintzen ei eben ordua halako lekuan juntatzeko baina goiza heltzen zanean ez bata ez bestea ez ei ziran agertzen. Goizean lo, eta hurrengo egunean bardin.

Egun baten Gernikan jarri ei eutsen partidua, eta han doaz kotxez; halako batean gurpilak urten eta han doa mendian behera. Hasi dira gurpila topatzen eta ezin bilatu. Halako batean esaten deutso batak besteari: "hi, onak gazak gu perretxikutara joateko, gurpilik ezin juau topau eta". Honelako esaerak izaten ebezan.

Beste baten etxera etozela trenaren geltokian jendea zain eta norbaitek galdetu eutsen, "zer egin dozue partiduan?", eta hareek, "hogetabixen itxi jitzuan".

Markinan izan doguz itsuak be gauza diranak. Markinara etorri ei zan kanpotik gizon bat, eta esan ei eutson bertoko gizon bati Arnobatera joan behar ebala baina ez ekiala biderik. Markinar honek esan eutson berak ezin eutsola lagundu, baina ipiniko deusut lagun bat bidea erakusteko, eta han etorri zan mutil itu bategaz. Gizon honek ez eutson esan, baina burlatzat hartu eban.

Orain kaminoa eginda dago baina orduan mendiz mendi joan behar izaten zan eta itsuak zuzen-zuzen eroan eban.

Ailegatu ziranean gizon honek esan ei eutson, "hartu pezeta bat honaino laguntzeagatik", eta itsuak, "hau ez da pezetie, pezeta bikue baino". Ordurako diru asko izango zan. Nire aitak be hori entzunda eukan. Orain biziko balitz ehun eta hogeitaz urte izango ebazan.

Arnobatera hamalau edo hamabost kilometro egongo dira. Itsu harek atajuak jakingo ebazan baina halan eta guztiz be bederatzi edo hamar kilometro egingo ebezan. Ez zan estreinakua izango baserri horretara joatea.

Baserri hau beti izan da ospetsua. Lehen behintzat hor egoan Bizkaia eta Gipuzkoako mugarrria. Baserri horretakoa sendagile ospetsua zan hazur kontuan. Oraindik be segitzen dabe atzetik datozenak.

Lehen be jardun dot itsuaren kontuak esaten baina harrezkero, neure denboran ezagutu dot gizon aupagarria, Santi.

Egunkaria saltzen atara eban bere bizimodua. Orain bizi izan balitz laurogeita lau urte izango ebazan. Goizean goizetik jaikitzen zan, eta buelta handiak egiten ebazan, egunero aterik ate eguerdi artean.

Goizalde batean gure herriko parroko fauna ei joian gaixorik egoan batek abisatuta, eta gure Santi han ei egoan kale ertzean txoriarentzat kaiola bat egiten. Parroko jaunak esan eutson, "zertan ari zara ordu hauetan ilunetan?". Eta Santik, "niretzako ordu danak dira ilunak", eta orduan konturatu ei zan nogaz egoan berbetan. Santik ez eban behar argirik kaiola egiteko. Esaten eban berari sekula ez jakola esnerik irakin eta jausi.

Beste norbaitek hamar ogerlekoko faltsua sartu ei eutson, eta Santik esaten eban: nigana etorriko balitz ezagutuko neuke nor izan zan. Baziran Ameriketara joan eta urte asko egin ondoren etorri eta Santik berban ezagutuak.

Beste baten mutil batzuk, Santi hareen artean, joan dira kordelak botatzera errekarra, ea arrainik harrapatzen eban. Bota kordelak eta etxera etorri ei ziran, eta hurrengo egunean kordelak jasotzeko esperantzan joan eta bat falta, eta ezin bilatu. Orduan komentatu eutsen Santiri kordel bat galduta egoala. Santi zuzen joan ei zan, "hementxe egon behar dau, ze azkena hementxe bota zan". Esan eta izan, han egoan kordel hori.

Zeozter badauke guk ez doguna, inoiz egon nintzan sinistu ezinik berari begira, hitzik egin ezkerro momentuan konturatzen zan nogaz egoan eta.

EUSKALDUNA IZATEA ZER DAN

Euskalduna izatea zer dan edo ez dan disputa batzuk entzun ditut. Neuk be izan neban gizon bategaz honen kontura. Berak seme bi zituan, eta nire galdera ea euskaldunak ziran izan zan eta harek, baietz, Euskal Herrian jaio dirala eta bata euskaraz ondo egiten ebala.

Orduan seme euskaldun bat daukazu esan neutson, eta berak ezetz, hemen jaio ezker euskalduna zareala.

Nik esan neutson: "badaukadaz ilobak aberatsen etxean jaiotakoak, baina hareek ez dira dirudunak. Pelotariak be asko izaten dira, baina txapeldunak gitxi, eta Euskal Herrian jaio arren euskaraz ez badaki, ha ez da euskalduna, euskara-duna da euskalduna bakarrik".

1987ko OMENALDIA

1987ko martxoaren 19an, San Jose egunean, Amaiur Elkarteak omenaldi bat eskaini eustan Markinako Frontoian.

Goizean Arrateko Herri Irratira joateko gonbidatu ninduen, hango Bernardorekin hitzaldi bat egitera, harek galderak egin eta nik erantzun. Azkenean bertso bat eskatu eustan eta hau bota neutson gitxi gora behera:

*Arrateko Amari
ari naiz eskatzen
ia laguntzen diran
San Joseik pasatzen
Markinako frontoian
ez banaz hondatzen
zuekin izango naiz
Barinan afaltzen.*

Omenaldiko aurreko astean esan eusten zer esango neutson nire omenaldira etorren jendeari, bertso batean esateko.

*Zazpirak alkartzea
degu gure lana
garbi azaldutzen da
deseatzen dana
nahiz dala herrikua
nahiz dala kejana
etorri zaretenoi
besarkada bana.*

Bertso hau paperezko letra haundiak egin eta tarimaren ezkerreko aldean, jendeak ondo irakurtzeko moduan ipini eben.

Omenaldi eguna heldu zanean, gure BUZTARRI tabernan elkartu ginen bertsolari mordo bat eta hareekin joan nintzan frontoara.

Aurkezle moduan Gabixola egoan, eta gai-jartzaille Arregi. Hasiera Mugartegik emon eutson bost bat bertsoekin. Nire arimaren barrura sartu ziran bertso hareek. Alde batetik pozik eta bestetik estu egon nintzan.

Beste bertsolariak Jose Agirre, Lazkao Txiki, Azpillaga, Amuriza, Lopategi eta Mañukorta ziran. Soinu-panderoak, Kepa eta Mutriku. Nirekin bertsoeskolan ibilitako hiru gaztek be agur bana kantatu eben. Honeek Juanjo, Iñigo eta Aitor izan ziran.

Gero sari mordo bat emon eusten, eta amaitzeko hiru bertso kantatu nebazan.

Amaitu ondoren ehunen bat lagun Bariñara afaltzera joan ginen.

Afari hau Taberna Barrin egin genduan, bai afari ederra jan be; amaitu orduko etxeko andrea mahaira etorri zan sari eder batekin; orduan, aldamenetik eskatu eusten etxeko andra horrerri bertso bat botatzeko. Hau izan zan.

*Taberna hontan bílatu degu
sendi bat oso otzana
afal ondoan etxeko andrea
inguratu da gugana
erregalua eder askua
eta gainera laztana
Maria Jesus bihotzekua
sekula ahaztuko ez dana.*

Handik aurrera makina bat bertso eta txiste bota ziran, guk alde orduko uste dot jendea aseko zala.

Egin genduan bertso jardunalditxo bat etxeko andriak eta biok, oso ederto moldatzen zan bertsoan.

Danak urten eban nahi baino hobeto, ondo pentsaturik egun eder bat izan zen.

ORAIN DALA GITXIKO GORABEHERAK

Lehen esan dodan moduan, nire aita laurogeita bi urtegez hil zan, eta nik ezagutu neutson gaixo bakarra erreuma izan zan, ta guk anaia-arreba danok gaixo hori dogu. Ni be orain dala gitxi erreumak txarto hartu nau. D. Ricardo Franco Vicario jaunak Basurton ingresatu ninduan. Hau 97ko uztailean izan zan. Han egon nintzan hamar egun osagile artean eta egia esan oso ondo tratatu ninduen Basurton. Emakume jatorrak be baziran, Itziar eta abar. Azkenean medikuak Benidormera bialdu ninduen, eta orain alaba nagusia Valencian bizi danez, ba han joan ginen emaztea, alaba eta neu, Valencia, Altea eta Benidormera. Han itxura danez humedade gitxiago dago.

Valencian, El Palmar herrian, pozu handi bat dago, itsasoaren antzekoa, baina ur motelagaz. Han kilometroak egin genduzan, itsasontzi txiki batean, eta ez zan amaierarik ikusten. Ur hau erregadioak egiteko erabiltzen dabe. Arrainez beterik dago leku hau, eta elementu ederrak gainera. Itsasontzi horretan goazela arrain batek salto egin eban uretatik, nire gainetik pasatu eta nire emaztea buztanagaz aurpegian jo eban, eta barriro uretara joan zan. Itxura danez igerri utson, gure andrea arrain askori burua eta tripak kendutakoa dala.

Bertso hau bota neutson arrain gaiztoari:

*Arrain gaizto horren kontra
ipiniko dizut nota
nire emaztiari buztanarekin
aurpegian jota
ia uretara bota
besteik ez gendun falta
berak nahi dula hori egin du
lotsaríkan ez dauka ta*

Gero hor bertan, El Palmarren, jan genduan paella ikusgarria. Oso famatua da herri hori paella kontuan; jende asko joaten da asteburutan bakarrik paella jatera. Gu bi bider joan ginen eta hurrengoan be badot asmoa joateko Jaungoikoak nahi badau.

Bertso honeek Basurton ingresatuta nengoenekoak dira:

*Hutsan faltan ez da heldu
juateko eguna
eskerrak billau doten
honako laguna
zure ezian munduan*

zelako hutsuna
zuk sendatu didazu
nere osasuna

Osagileak daude
Basurton ugari
ondo kasu eiten jako
hara doianari
garbitasuna asko
egia da hori
sendagairik onena
ez al da berori

Neska txiki polita
lanian azkarra
egunakin batera
bizten dan izarra
Itziarreko amak
beraren adarra
gabian argi egin
liteken bakarra.

Gelara sartutzian
egunon aurrena
beti kontu alaai
horrek dakarrena
harrituzkoa da
Itziar horrena
bera txikiena ta
danin gogorrena.

HONI ETA HARI IPINITAKO BERTSOAK

Neureekaz hasi orduko, nahi neukez nire emazteak gerra denboran Mutrikuko andra zahartxo batí entzundakoak gogoratu. Andra hori oso alaia eta kantaria ei zan. Hiru bertso honeek gogoratzen dodaz, baina gehiago ziran, berak asmatutakoak:

*Pobres hijos de Navarra
que salisteis de los primeros (bis)*

*a defender la mentira
por haber sido engañados (bis)*

*Maldita sea la guerra,
más maldito es el dinero (bis)*

*es la lepra que se extiende
por el universo entero (bis)*

*Alaveses y navarros,
vizcainos y guipuzcoanos (bis)*

*siendo de una misma madre
no nos dejan ser hermanos (bis)*

Azpeitia-Azkoitia aldean beti izan dira plazagizonak, aizkoran, karga jasotzen edo bertsoan. Ni handik ibili nintzanean Presaldegaz buztarriak egiten, gogoratzen naz gizon ospetsuak egozala. Hareen artean Errekartetxo, Arria

aita-semeak eta abar... Orduan eta gero be Azpeitiko zezen plazan joko asko egin dira. Ahari joko eta beste klase askotakoak. Orain be plazarik plaza ibiltzen dan bertsolari mordo bat dago Azpeitian:

*Lizaso aita-semeak
Lazkano Espiritu
Santuaren izenean
Agirrek segitu
amen esanda Euzkitze
telebistan sartu
azpeitiarren bertsuak
esnatutzen gaitu.*

Joakin Unamuno, Sakoneta baserrikoa, nire emaztearen osaba zan. Gizon astuna zan hau, karga jasotzen be asko ibilitakoa, Itziarko Arteondoren kontra be egin eban jokoa. Aulestiko Frantziskagaz ezkondu zan, eta hara joan zan bizitzera. Hamahiru ume izan ebazan; hareen artean fraile eta monjak be badira. Etxera euren alaba Begoña ezkondu zan Iruzubietako Anitxu baserrikoarekin. Honeen semea Jon Sakoneta da, probalari handia, kontrariorik barik. Jon eta zezena auzo hurrenak, Zuberon sortu ziran bata zein bestea, biak be elizara be eroateko modukoak.

Oraindik be gizon indartsuak urteten dabe etxe horretatik:

*Jon Sakoneta bai dala
hendía eta zabala
ehun ta berrogei kilo pixua
euskaldun totala
probalaria itzala
sekula ez dago argala
hor ikusten da euki dozula
ama on baten magala*

*Lanean jarri behar ditudaz
burua eta eskuak
esplikatzeko aina banitza
handik eta honuzkuak
ez da esateik ze indar duen
Zuberon belar preskuak
orain arteko markak egin ditu
Sakonetairen ixkuak.*

Marurin be badira probazaleak, batez be Arrietatar Lino. Honek idi onak euki ditu, eta ez dago ahaztuta.

*Aspaldiko laguna
Arrietatar Lino
idiak maitiango
teatrua baino
lengoan egon nintzan
berak halan dino
idi on batzun bila
dabil oraindino.*

Gure lagun Iturrik istripu bat izan eban; pertsona behartsuei gertatzen jakez holakoak: lana behar eta lanak hondatu. Honelakoa da mundua. Lehengo batean Gernikan ikusi neban eta lau gurpilen gainean ebilen, emaztea lagun ebal.

*Iturri zoritxarra
euki dek munduan*

*aldeko zendun handik
jakin bazenduan
eta hortan gelditu
zinaden orduan
eskerrak andre ona
eduki zenduan.*

Aspaldiko lagunak eta ezagunak gogoan izaten dira batez be gabonak bueltan, eta eurekin egoterik ez bada be, askotan bururatzen jat bertso batzuk jartzea lagunei eta konfiantza daukat ez dabela txartzat hartuko.

Jesus Egileorreri:

*Buztarrik zu ikusteko
gogoa badauko
Jesus Egileorrek du
bertsoa gogoko
honek ondoegi daki
nik esan orduko
al dozunian kanta
ez itxi geroko*

Arregiri:

*Alkate ere egin
ziñuzen Berritxuk
buru haustiaz urtiak
hortxe pasau ditxuk
a ze nolako poza
hartu genduan guk
lehengo lagunak orain
lagunago gaituk*

Txomin Garmendiari:

*Nere bertsua entzundakuan
eta zure erantzuna
inoiz izanda hainbeste jendek
oso gustora entzuna
oraindik ere estimatzen da
garai hartako laguna
ai! Garmendia, hor ikusten da
bardin pentsatzen deguna.*

Azpillagari:

*Azpillaga hik daukak
danetik saltzeko
motiborik ez daukak
daukana galtzeko
apetitu galanta
noiznahi afaltzeko
berori nahikoa da
ondo bizitzeko*

Lopategiri:

*Muxikatkan gora
Lopategitarra
berak eginda dauka
etxe bat edarra
lepoko makinakin
ebaten bedarra
lana gustaten jakon
bertsolai bakarra*

Balentin Enbeitari:

*Enbeita maite nuen
ta semeak berdin
zuria ta gorria
orlegiarekin
kolore hau maite dunak
behin be ahaztu ezin
gorputza hilda baina
bizi da Balentin*

Mugartegiri:

*Mugartegi noiz pasako dogu
guk egun bat atsegina
bazkalondoren bertsoak bota
zazpina edo zortzina
haren ondoren soinu pandero
eta gainera dultzeina
berotasuna alde izaten
hartuko dogu txanpaina
horri aspaldi utzita nago
asko gustatzen jat baina*

Ni San Martin auzoan jaiotakoa naz. Uztailaren lehenengo domekan ospatzen da San Martin jai. Antolatzaileak pentsatu eben, auzo haretako laurogei urtetik gorakoei omenaldi txiki bat egitea (bazkari bat eta saritxo bat emotea). Esan eusten ea mezatan bertso batzuk kantatuko nebazan, baina orduan Basurton suertatu nintzan. Handik bialdu nebazan bertso honeek:

*Hemen azalduko det
gordian naukana
gehienok falta doguz
aita eta ama
hemendik asko dira
haruntza joana
e(g)in daigun haien alde
otoitz bero bana*

*San Martin burukoa
daukagu entzuten
ondo eskatu ezkerro
daki erantzuten
segituko baligu
indarrak emoten
inungo minik gabe*

urte mordo baten

*Asko omendu dira
aurtengo bileran
larogetik gorakuak
hor dagoz ilaran
hona ailegatzia
zelako zaila dan
dakien asko dago
San Martin bailaran.*

Nire lagun Esteban Arrietari bigarren semea hil jako. Bertso hau berarentzako:

*Oraindik hiru urte ez dira
beste semia hil zala
eta jakin det bigarrena ere
neguarekin jun dala
horrelakuak entzun ezkeru
beti izan naiz makala
gelditu nintzan entierrura
juateko gauza ez nintzala.*

Harroari jarritako bertsoak:

*Atarramendu onik
ez dauka harruak
berak zabaltzen ditu
bestien erruak
jaio zanetik lotu
zuala diruak
obra onik ezin egin
holako buruak.*

*Harruak badaduzka
nunbait hartzekuak
laister jakin dogula
beran antzekuak
holakuak badira
danak etxekuak
zer izan behar dute
horren atzekuak.*

*Bestien bizkarretik
busti nahi ezpanak
azkar ezautzen dira
holan dabiltzanak
honen ametsak dira
pikutara joanak
ondo ez dira atera
harruaren planak.*

*Burudunik ez bada
etxean agintzen
edo ez badituzte
biziak kentzen*

*lanak izango dira
horrela bizitzen
beti izango zera
harruak apaintzen.*

*Esango det zer degun
harruaren nota
soinian trajia ta
lepotik gorbata
erderazko berbakin
altutik zarata
bera nor dan ez daki
beharrena falta*

*ikusitakoa naiz
hainbeste gizarte
jende harruarekin
hartu degu parte
horrelakuak beti
soinu bat daukate
kanpua aberatsak
etxian arlote.*

Markinari ataratako bertsoak:

*Kalamuatik Santa Eufemira
bitartin dago Markina
oraintxe dala seirehun urte
edo aurretik egina
jaiotakoak eruten dira
bautizatzer Xemeina
heriotzia datorrenian
daukagu bide berdina*

*Jaungoikoaren aginduetan
ez gaitzezela erori
egin ezker gauza ederra
izango litzake hori
eskupeko bat emoten bada
ez da begiratzen nori
jakinda gaude zor diogula
lagundutzia alkarri.*

*Saso haretan egiten ziran
torriak, etxe altuak
geroztik jauregi asko eta
eleizak ta konbentuak
eza(g)utu ditut urkamendiak
ondorengo arrastuak
aberatsari parin txapela
erantzeko momentuak*

*Sufritu eta gu salbatzeko
kurutze baten hil zanak
itxi giñuzen garbi ta argi*

*zer ein behar dan esanak
geure burua bezala maite
beste gainerako danak
salbauko gaitu Jesus haurtxoa
bere eskutan daukanak*

*Baserrietan gorde dirade
gure euskeraren zainak
beti alkarrekin izatekotan
gure Jainkoak eginak
mendiak ditu ibaiarekin
zelaia eta jardinak
hau danaugatik zeini eskertu
badauka gure Markinak*

*Ahalegindu naiz gure hizkuntza
bere jabe izan dedin
itsasontzi ta herri zabalak
beren baserriarekin
legegizon ta mendiko artzaiak
zergaitik ez dira bardin
eskatzen degu gure legiak
ipintzeko Euskadin.*

Argazkiak

dinoskuena

- ◆ Hauxe da nire jaiotetxea, Erlatx baserria.
- ◆ Arratsaldeetan neure lanak egitera joaten nazenean txabolara, askotan etortzen dira nire familiakoak bisitatzera. Hemen emaztea eta alaba etorri ziran, hiru ganaduntzako buztarria egiten nengoala. Hau Andrakasentzat zan.
- ◆ Hau Vitoriano Hernandez Memendi da, Laredokoa. Hor arestian idatzi dot berari buruz; probalaria da.
- ◆ Nire alboan dagoana Bermeoko Alegria da, eta beste aldekoa honen laguntzailea.
- ◆ Usurbilgo Arratzainen egon nintzan buztarri bat egiten. Idi gogorrak emoten eben; ez dakit izango dan hango bedarra oso ona dalako ganaduarentzat, eta goizetik gauera ez dago eguzki faltarik. Haizeak be holan jotzen dau. Sekulako parajea da. Etxe honetako sukaldean be mahai handia lako; seinale ona da hori. Emakumea be baliokoa; ni bi bider egon naz eta bietan mahaia beterik egoan.

◆

*Arratzainen badago
nahikoa jateko
borondatea ere
doinai emateko
klase danetarikan
dago edateko
a ze toki ederra
bizi izateko.*

- ◆ Behekoa Mendatako Iterixe baserria da, eta honeek etxeko andra-gizonak. Gizona 93an hil zan, eta emakumea aurretik.

◆

*Inoiz egon bazara
hemen baserrian
laba eder bat dauka
etxian aurrian
erreka pasatzen da
bien bitartian
errota ere badu
gelaren azpian
baietz igarri nor dan
hau irakurtzian.*

- ◆ Hau da nire lagun Lopategi, Muxikakoa.

◆

*Bizimodu barrixai
nundik nora ekin
Donostin bizi arren
ez genduen jakin
ondo ibili leikela
soldau erropakin
orduho sasoi eta
gaur dakigunakin*

- ◆ Argazki honeek Markinako zelaian atarata dagoz. Nire lehengusu Jose Mari eta ni bertsoan hasi barriak ginen. Orduko gogo bailego orain beste gizon batzuk izango ginateke.

◆

*Urte baten jaioak
gaituk Jose Mari
aspaldi agur e(g)in nion
sasoi eder hari
orain beti begira
azpiko lurrari
gizonantzat seinale
ona ez da hori.*

- ◆ Ni soldadutzan nengoala Pedro Azpiazu Donostian alfereza zan, eta ni honen laguntzaile izan nintzan.

◆

*Elgoibarren dagoen
Pedro Azpiazu
e(g)un askotan gogoan
eduki zaitut zu
ordu pare bat nigaz
pasau nahi badezu
Markinako Buztarri*

zure zai daukazu.

- ◆ Argazki honetan Bautista eta ni gagoz. Hau Garro baserrian bizi zan bere gurasoekin, eta lana Elgoibarren egiten eban. Ezkondu aurretik asko ibiltzen ginen alkarregaz, ze oso mutil alaia zan lagunarterako. Aita be famatua zan esaera politak botatzen. Gogoratzen naz baten bere graziagaz zelan esaten euskun ea zenbat estudiante betaurreko barik ezagutzen genduan, eta zenbat motxaila betaurrekoekaz.
- ◆ Argazki hau nire anaia Esteban ezkondu zanekoa da. Orduan ez zan orain lez, eta baserrira ezkontzen zana, bere emazteagaz egun batzuk hortik zehar pasatu eta etxera etortzen zanean, egiten zan afari ederra familia guztiagaz.
- ◆ Benito Baskan izan genduan soinu jotzailea, eta gu gau osoa bertsotan pasatu eta gero hemen gagoz aho sikua bustitzen. Gau horretan errondariak be etorri ziran. Honeek tragoa hartu eta dantzan egiten eben. Hurrengo eguerdian beste bazkari bat egiten zan, auzoko aitaamumekaz. Baserri-bodak horrelaxe izaten ziran.

◆

*Bautista bizi zala
ibiltzen zan alai
alkar maite genduan
bertsua ere bai
pentsatzen det za(g)ozala
zeruan nere zai
laister joango naiz da
egon zaitez lasai.*

Argazki hau Amuriza espetxetik atara ehenekoa da. Azpeitiarrak ongi etorriko afari bat egitea pentsatu eben. Gu hemendik Arregi, Mugartegi eta ni joan ginen, baina beste asko be izan zan, hareen artean Lazkao Txiki. Honek eragin euskun nahiko barre, nahiz eta alaitasun hori ordu batzuk pasatu ziranean bertan behera jausi, ze etxeruntz gentozela irratian notizia tristea entzun genduan. Burgosen bost mutil gazte fusilatua ebezan.

*Andikonatik gora
beitzen dunak Oiza
nundik nora ibili
pentsatzen du goiza
leku onin badago
ez du hartzen prisa
idatzi ta irakurri
nik baino erreza
horrelakua dogu
Xabier Amuriza.*

Plazakolatik Lekeitiora goazela, Laka-Erdiko baserrian sagardotegi bat ipini dabe. Fama handia hartu dau. Inaugurazino egunean han izan ginen afaltzen eta bertsotan Azpillaga, Mugartegi, Arregi, Xalbador Laka eta ni. Gauerdira arte jardun genduan bertsotan eta oso ondo pasa genduan. Aurten be San Isidro egunez han izan ginen Amuriza, Iratxe Ibarra, Peru Aranburu Natxiren semea Lekittotik, Etxebarritik Urta, Azpillaga eta ni. Egund bat pasatzeko ha ze leku ederra.

Kotxerik ez daukagunok inogaz joan eta inogaz etorri behar izaten dogu. San Isidro egun horretan be Iratxe Ibarren gurasoekaz joan eta Amurizagaz bueltatu nintzan. Horrelakoetan beti urteten dau txisteren batek eta Amuriza hasi zan kontatzen zelan bera abade egon zanean Gizaburun gazteak Xabier deitzen eutsela, eta zaharrak Don Jabier, baina zahar artean bat egoan beti Xabier deitzen eutsona.

Espetxean urte batzuk pasatu eta Gizaburura bueltatu zanean lagunak bisitatzera joan zan, eta han alkartu zan lagun mordo bat eta gazteak "Kaixo Xabier!", eta lehen aitatu dodan zahar honek "Kaixo, Don Xabier!", eta berak, "lehen beti deitu deustazu Xabier eta orain Don Xabier?". Eta haren erantzuna, "oraintxe zara zu Don Xabier, ez lehen".

- ◆ Markinako bertso-txapelketan hiru aldiz parte hartu neban, bitan bigarren gelditu nintzan eta hirugarren aldiz joan nintzanean lehenen gelditu nintzan. Argazki hau ordukoa da.
- ◆ Nire eskuman Anastasio Egia, Juan Mugartegi beste aldetik, horreen alboan Bautista eta Arregi. Nire aurrean jarrita nire anaia Migel eta haren alboan Liburio ondarrutarra.
- ◆ Argazki hau Ondarroan egin zan bertso txapelketa batekoa da; ez naz gogoratzen ze urtekoa baina bai zelan finalean Mugartegi, Azpillaga eta - ni gelditu ginen. Azkenean Mugartegi gelditu zan lehenengo, Azpillaga bigarren eta ni hirugarren.
- ◆ Argazki honetan soldadutza alkarregaz egin genduan lagun batzuk gagoz. Elgoibarko Txarriduna tabernan alkartzen ginen bazkaldu eta kontu batzuk kontatzeko. Lau gizon alde batetik eta lau bestetik daukazan gizontxo hau da galoidun bakarra, Esteban Arrieta Eskoriatzakoa. Beraren eskuman Segundo Aranguena Aulestikoa, Alberto Arregi Arrasatekoa, Mariano Ortolaiz Oizartzungoa eta ni. Txiki hau ez dakit nor dan. Ezkerraldetik daukoz Joakin Erkiaga Berritxukoa, Jose Florencio Iriondo Larruskaingoa, Alfonso Barrenkua Berrizkoa, eta hegalean dagoena Fermin Arrieta elgoibartarra.
- ◆ Hemen Ondarroako Bertso-jai baten gagoz. Zutik dagoana Alfontso Irigoien, honen aurrean jarrita dagoan lehenengoa Azpillaga, hurrengo Arregi Berritxukoa, Juan Mugartegi, Justo Aulestiarra, Kortatupe Larruskaingoa eta ni.
- ◆ Lehen Loiola irratan bertso-txapelketak egiten ziran. Ni orduan lanpostu barrian hasita nengoan Markinako Esperanza y Cia lantegian. Halako batean hor dator Jose Mari Iriondo ea joango nintzan irratiko txapelketa batera. Nik esan neutson ez baeukan besterik joango nintzala, ez nebala bakarrik itziko. Eta harek ni joatea nahi ebala. Ba hor joan nintzan, baina ez nengoan ondo, ezta gitxiagorik be; norbera konturatzen da ondo dabilen edo ez. Bosgarren gelditu nintzan, baina egia esan gustura. Lehenen Gorrotxategi, bigarren Etxebarria, hirugarren Goiburu, gero Iparragirre, hurrengo ni eta seigarren Armaitza.
- ◆ Argazki hau nire lagun Justo Loiolan ezkondu zanekoa da. Honeek gugaz bertsotan ikasten ibili ziran mutil gazteak: Aitor Elexpuru, Iñigo Ibarra, eta Juanjo Elordi.
- ◆ Argazki hau Bolibarren atarata dago, Simon Bolibarri egindako omenaldi batean. Hau "Fundación Sociedad Bolivariana del País Vasco" taldeak antolatu eban. Erdian dagoan gizon hau D. Francisco Abrisqueta Iraculis dogu, Simon Bolibarren asuntoan oso famatua. Maiatzean hil zan.
- ◆ Hemen Santa Ageda kantatzen dihardugu. Nire ondoan dagoana nire semea da. Aurreko aldean Jose nire anaia, panderoa jotzen nire lehengusu Zumiña eta ezkerreko soinu jotzailea Akoda; hau be gure auzokoa.
- ◆ Argazki hau Markinan egin zan lehenengo bertso-txapelketakoa da. Bertan Azpillaga gelditu zan lehenen, ni bigarren, Mugartegi hirugarren, eta Anastasio Egia laugarren.

- ◆ Nire loba Maria Jesus Ibarzabal ezkondu zanean Mugartegi eta ni ibili ginen jo eta su bertsoan. Orduko argazkia da hau.
- ◆ Lehengo batean Manuel Lasartegaz egoteko aukera izan neban. Berezkoa dan modura, gure gorputzak zahartu egin dira, baina Manuel lehen be ez zan makala eta orain be hizketan horrela segitzen dau.

◆

*Hik ganaduak perratzen
ta ni buztargile
gitxi geratzen gaituk
lehen ginan mille
gazterik urten gendun
ogiarene bille
jateko ez geranian
sobrian opille.*

- ◆ Hemen Txapas, seme-alaba eta haren idiekaz nago. Proba asko irabazitako gizona da hau. Semea be arraunlari amorratua da; danak dira oso deportistak.

◆

*Gobernatzen ditula
sinisten diot nik
Txapase idi beltzak
ez dute bildurrik
ez dagola idirik
ez dago gizonik
indarrarekin zuri
kenduko dizunik.*

- ◆ Hau zan buztarriak egiten irakatsi eustan maisua, Presalde. Hor jartzen dodaz alkarregaz pasatutako kontuak. Goian bego.

- ◆ Hau Laine Aurrekoetxeako anaia gaztea da, nire kintxua, eta idi-zalea. Orain be sei edo zortzi izango ditu; oso idi onak eukitakoa da. Honeek ezezik inbernaderoak be baditu; leku gitxitan izango da holako ortuaria, letxuga, kalabaza, sasoian sasoikoa, dana hartzen dabe. Han ibiltzen dira jo eta su alaba biak be barazkiak preparatzen, ze kamioiak etortzen dira hareen bila almazenetara eroateko, ze jenero asko eta ona eukitzen dabe.

- ◆ Marurin bada beste tabernari bat Patri izenekoa, sukaldari ikusgarria eta idiekaz be afizionatua. Orain taberna errentan dauko, eta idiak preparatzen ibiltzen da, bai gustura gainera. Ni leku haretatik ibiltzen nazenean hori da nire jantokia edo ostatua.

◆

*Iruña jatetxean
haruntz edo honuntzian
bardin da goiza eta eberdi
edo arratsian
taberna hortan sartzian
Patri bada eskatzian
sabelak bete ematen daki
juaten geran bakoitzian.*

- ◆ Etxebarriatar familia Zamudio aldean dagoelakoan nago. Oso familia langilea, ikustekoa da ha etxaldea, zelako makineria, traktor eta tresna. Ganaduak be oso ondo gobernatzen dabez, benetan horretarako jaiok emoten dabe, ze danak ez dira izaten baserriar izateko jaiok:

◆

*Etxebarriatar hau
nundik etorri zan
ez nion galdetu ta
ezin neike esan
sendi bat finagorik
ote leike izan
otoitz bat egingo dut
ondo bizi deizan.*

- ◆ Hemen gagoz Simon, Erretegiko nagusia eta ni. Simon hau lehen pelotaria zan, eta orain probalari bihurtu da. Berritxuko Oixeun baserrian bizi da:

◆

*Lagunari nahi diot
bertso hau eskeini
proba munduan dabil
nik badakit zeini
idiak preparatzen
onena dan horri
nahiz da merezi duen
mailan ez ipini
lehenengo eta bigarren
dabilen Simoni.*

◆

*Berritxun Erretegin
bikote berdina
Eguren baserrian
lan asko egina
goseaz doienari
kendutzen dakina
askok eza(g)utzen ditun
Juan da Martina.*

- ◆ Beste iloba bat dot Mutrikutik gora joanda, Olatzen. Hau Jose Mari da, eta taberna bat dauko jaten oso ondo emoten dauana. Zapoia jatera jende asko joaten da, gero berak jotzen dau soinua, eta nahi dabenarentzako aukera egoten da dantzari egiteko.

◆

*Nire onduan daude
iloba eta anai
pixka bat bizkortzeko
soinua ere bai
honetako aukerak
ez daukaguz nunahi
akulukin gu gaude
dantzari eiteko zai.*

- ◆ Hemen nire arreba Jeronimagaz gagoz. Hau Mutrikun bizi da alargunduta. Ilobak etortzen dira askotan bere etxera, eta hareekin pasatzen dau bere denbora. Gu be noizean behin joaten gara, kontu pilo bat esan eta barre mordo bat egin eta pozik. Hemen be nire loba Jose Erlatxkuagaz joan ginen anaia Isidro eta biok.

◆

*Hiru anai-arreba
alkartu gerala
Jjeronima etzaude
zu oso makala
larogei urterekin
zer andra zabala
bere ilobatxo
onduan duala.*

- ◆ Honeek Gernikako Makulueta sendia dira:

◆

*Zenbait pertsonak dauka
betiko adue
ikusitzekoa da
hango ganadue
zazpi anai-arrebak
lanako gogue
alkarri lagunduaz
zer bizimodue.*

◆

*Bi harategi eta
berrogeitamar behi
txahalak ehunetik gora
idiak ere bai
beti alkartzen dira
arreba ta anai
luzaro irautia
besteik ez degu nahi.*

- ◆ Makuluetako idi pareak.

- ◆ Taberna hau Laukiniztik Gatikara gatzela dago. Hemen edozein egunetan emongo deusue jaten, baina San Migel jai inguruan joan ezker, eskatu artxoa eta ikusiko dozue zelako janaria prestatzen daben, hatzamarrak txupatzeko modukoa.

*Inor aitatzekotan
Laukinizko Sabin
tabernan lana einda
baserrian bardin
zulako gizon asko
behar da Euskadin
dagon nagitasuna
izkutatu dedin.*

- ◆ Argazki honetan Ormaetxe, eta honen idi preparatzailea Kastrejana dagoz. Ormaetxe hau Frunizkoa da, kamioi eta eskabadore askoren jabea. Anaiak eta biak lan asko egiten dabe, bai baserrian ganaduz beteta dabe eta, baita etxe azpian dauken garajeen makinak konpontzen be.
- ◆ Honen emaztea be oso langilea da. Famatua ganaduak manejatzen eta baita sukaldean be. Kastrejana hau Loiuko semea da, han be idiekaz asko ibilitakoa.

◆
*Proba munduan gizon askokin
 ibilia da Erlatxe
 idi jabeak lehendakari bat
 behar dabela hementxe
 nik aukeratu behar banuke
 Federiko Ormaetxe
 sekula baino sasoi hobean
 aurkitutzen da oraintxe.*

- ◆ Harria lantzen, igeltsero, karretero, eta baserrian lan asko egindako gizona da Josu. Hau bere denboran alperkeriarik ezagutu ez dauan gizona izan da. Lehengo batean egon nintzan beragaz eta oso gizon osasuntsua ikusten da.

◆
*Askok eza(g)utzen degu
 Meñakako Josu
 itzai moduan beti
 izan zera maixu
 karrejuan eman da
 makina bat pausu
 zulako gutxi dira
 jakin nahi badezu.*

- ◆ Idi hau Laine Aurrekoetxearena da, baina hau anaia zaharrenarena. Nik uste dot orain arte ikusi dodan idirik astunena hau izango dala.
- ◆ 1993ko Irailaren 7an hil zan Jose Antonio Iteria; honen emaztea urte batzuk aurretik hil zan. Emakume fina, lanari ihes ez eutsona egiten. Laurogei hektarea ei ditu baserriak; hori danori erabili eta umeei karrerak emon eutsezan, erre ezaten da...
- ◆ Argazki hau Jose Antonion entierro ostean ataratakoa da Mendatan, Enbeitatarren arrebak daukon tabernan. Nire alboan dagoan gizon gorbataduna Iteriako semea da, hau be fabrikantea, martxa handiko gizona. Hau gazterik hil zan, asko balio eban gizona. Hiru mutil eta neska bat ziran, orain bi gelditzen dira, Jose Antonio eta arreba. Hor gagoz Burgo, Antxia eta abar...

- ◆ Muxikako suhiltzaile baten idiak dira honeek, oraindik gazteak baina itxurazkoak. Etxe hau Gernikatik Muxika aldera dago, oso toki eder baten, mendi gainean. Etxetik hogeita hamar bat metrora ganaduak eukitzeko tokia dauko. Zaletasun handia dau proba-ganaduak eukitzeko. Orain gogoratzen naz Pedro dauala izena eta Axangiz aldean bizi dala.

◆
*Andrea bi semekin
 heuri laguntzeko
 lekuri ederreana
 haurrak hazitzeko*

*ganau indarra sobre
lurak astintzeko
ailegau naiz lekura
ondo bizitzeko.*

- ◆ Nire semea Axabel baserrian bizi da. Harek be idi pare bat dauko. Nahiz eta kaleko semea izan asko gustatzen jako idi asuntua. Gaur egun kaleko seme asko ezagutzen dodaz afizio hau daukenak.

◆

*Ikusten da idiakin
gustora zaudela
aitak esandakua
entzun biozula
probak bakarrik
ona izena duela
ibilita da(g)onari
galdetu bestela.*

- ◆ Niri kolpeta dagoen gizon hau Olegario da, idi honeen jabea, proba asuntua gustatzen jakona, bere aitari lez. Ha be probalari sutsua zan, laurogetaz urtegaz hil zan. Alboan doguzan beste bi horreek, Olegarioren lagunak dira, idiak erabiltzera etorrita.

◆

*Olegario Bilbao
indar hotzekua
ez dala hutsarekin
bildurtutzekua
jokuan ez da atzian
geratutzekua
hainbeste proba eder
irabazikua.*

- ◆ Gondra sendiaren idi duranguak dira honeek. Piñu-barri auzoan bizi dira. Proba munduko afizio hori zepatik dator, ba lehengo gurasoak be horretan famatuak ziran. Semeak aireportuan lana egiten dau, aitak be bai lehen; orain barriz erretiroa hartuta dagoala uste dot, horrela denbora gehiago dauko idiak gobernatzeko.

◆

*Basainezen laguna
geratzen da Gondra
idiaren indarrak
gustora emonda
sarritan ibili da
goi-maila igonda
asko dominatu ditu
patxadaz egonda.*

- ◆ Lañe baserrietan (bi dira), Aurrekoetxea anaiak bizi dira. Honeek idi terrañu banakin makina bat proba irabazi eben euren denboran; gero be idi asko egon da etxe horreetan. Egia esan, paraje haretan nahiko probazale dago, Martzelino Beitia, Juantxu Xoxue eta abar... Leku horretako jendeak, orain dala hogeita hamar urte lez Bilboko azokara jenero asko eroaten eben, eta honela nahiko diru irabazi, ze lehen ez zan kanpoko jenerorik ekartzen orain lez.

◆

*Lañe anaiak onak
da semeak bardin
ahal dana egin ezkeru
gehiagorik ezin
zuen kirola zaintzen
eizue ahalegin
hurrengo datorrena
hor gozatu dedin.*

◆

*Martzelino izenaz
hor dago Beitia
estimatuko nuke
ondo egotia
beraren inguruan
badauka jentia
zaila da bertso baten
danak esatia.*

- ◆ Benito Piñubari honek kamioiak daukoz txoferrekin zaborrak batzeko. Bere bizimodua arrebeagaz egiten dau, ba honek jatetxe bat dauko. Astia hartzen dauanean idiak preparatzen ibiltzen da. Pareja onak izan ditu, eta orain ibiltzen bada be, aurre samarrean izango da.

◆

*Benito Piñubari
naukan aitatzeko
idiakin kapritxuak
ondo betetzeko
dirua ere badu
nunahi gastatzeko
lagun ona da hori
ondo pasatzeko.*

- ◆ Hemen nago pagoa astilatzeko zain.

*Buztargile-bizitza
esango dot errez
lanera urrutira
etxeratu nekez
etxian emaztia
erritan hasarrez
gizon nekatua ta
dirurik ezer ez.*

- ◆ Argazki hau 1979. urtean atarata dago. Orduan ospatu genduzan zidarrezko ezteiak. Hamar edo hamabi bikote izan ginen, Xemeingo elizan meza entzun ondoren pintxo batzuk emon euskuezan, eta gero monjen komentuan bazkaria. Ospakizun hau askotan ospatzen ei da, 25 urte alkarregaz daroezan bikoteak eta baita 50 urte daroezanak be. Orain 50 urtekoa itxaron behar.

◆
*Badakit zabiltzala
nekatu samarra
ezin dozu ibili
lehen baino azkarra
neri ere ari zait
gastatzen indarra
gero ta gehiago dot
nik zure beharra.*

◆ Neska hau da nire gomutak jasoaz apunteak hartu eustazana, gero liburu hau egin ahal izateko.

◆ Mañukorta Jainkomendiko mutila dogu. Hau bertsomunduan gazterik hasi zan. Ameriketan be urte batzuk egin ebazan eta handik etorri zanean hasi zan serioago bertsotan. Orain erruki barik egiten dau beharra, bai baserrian, lantokian, telebistan eta bertsotan. Ez da mutil alperra. Bejondaizula, Mañu!

◆
*Jainkomenditik dator
falta dunan bila
soltero egotia
holako mutila
behar baldin badezu
hartu neskatila
ordu an egongo haiz
oiñ baino isila*

◆ Hau nire koinatu Jose Mari dogu. Hau baserrian jaio zan, eta baserria dau maite. Ganadua beti izan dau gustuko eta nahiz eta kalean beharra egin, gitxi edo asko beti izan dau ganadua baserrian. Hau lako baserrizaleak izan bagina, gaur egun ez zan baserri hutsik ezagutuko. Derrigorrean baserria itzi egin behar izan eban, bestela gaur egun be han biziko zan. Zortzi seme-alaba izan ditu eta zortzirik bizi dira. Hiru seme zestazko pelotariak izan dira, Ameriketan ibilitakoak. Jose Mari berari be deporte danak gustatzen jakoz, karga-jasotze, idiprobak, eta abar...

◆
*Jose Mari jaio bazan
oraingo epokan
gehio ikusitzeko
aukera gendukan
karga jasotzen ona
hobia burrukan
heuk bakarrikan dakik
zenbat indar heukan.*

◆
*Zortzi seme-alaba
daukazen gizona
gazte denboran hainbat
izardi emona
lau burpilen gainian
elbarri dagona
hamabi bat iloba
dituen aitona.*

*Goizian da gabian
eta eberdixen
heuri komeni jana
hor dadukak maixen
behar dan garbiketak
ahal danik sarrixen
ahalegintzen dituk
ondo euki nahixen.*

- ◆ Anton Totorikaguena, "Lehoia", makina bat proba egindako gizona dogu. Berrogei idi-pareja baegozan, hogeita hamasei berak probatzen ebazan. Baserrian be beharra gogor egiten dauan gizona dogu.

*Trofeoz beterikan
a(r)asaren baldia
hara luzatutzen du
beraren begia
hutsak edo betiak
badago aldia
Anton sekula ez da
hutsaren zalia.*

- ◆ Lehengo batean atara genduan argazki hau Busturiko Erregian etxean. Nire eskuman Erregia, eta ezkerrean honen emaztea. Zabale baserria da hau. Honen aitari be Erregia deitzen eutsen, nahiz eta bere izena Migel izan. Baserri honetan be beti ezagutu dodaz idiak.

*Mundu honetan bada
makina bat turko
Erregiak badaki
nik esan orduko
lagun onik ez dezu
sekula salduko
emazte ona du ta
hau ez da galduko*

- ◆ Honeek Erlatx baserriko nire lobak dira idiekaz. Hor ikusten dan emakumea alargun dago neska-mutilekaz. Bi neska dagoz baserrira ezkondata euren bizilekuetan, alargun hau eta besteak bi mutil daukoz. Idiekaz dagoena eta beste anaia soltero dagoz eta Erlatxen bizi dira honeek be. Idi gazteak ditue mordo bat; onak gitxi izaten dira, ahaleginak egin arren.

*Konturatuko zera
nere esanetik
idiai emon jaten
klase danetik
hausnarrian ipini
jokatu aurretik
nausi geratzen baza
bestien artetik
orduan jango dezu*

asko ta onetik.

- ◆ Laudion be probalariak badagoz, Juan Ortiz eta beste mordo bat (argazkian ardian dago). Juan honen etxean askotan izan naz; idi onak ikusi izan dodaz baina oraintxe daukoz sekula baino hobeak. Saltzeko balegoz, diru ederra hartuko leuke.
- ◆ Hau bakarrik bizi da, baina etxe honetan ez da falta lagunik, bera be beti egoten da prest laguntzeko. Baratzean be jenero asko hartzen dau. Bere moduko beste bat bilatzea ez da erreza. Idi honeek gazteak dira, baina mantak bitan atara dabez, eta hau ez dago txarto, ba bitan joan dira eta bietan atara dabez.

- ◆
  1. Nire aitabesoetakoa.
  2. Nire aita.
  3. Pedro, nire lehengusua.
  4. Izeko Jeronima.
  5. Feliziana lehengusina.
  6. Nire anaia zaharrena.
  7. Nire ama.
  8. Isidro anaia.
  9. Arreba zaharrena.
  10. Esteban nire anaia (baserrikoa).
  11. Auzoko andra bat,
  12. Nire arreba Jeronima.

Ni eta nire anaia Jose oraindioko jaio barik gengozan.

- ◆ Andrakako taberna biak pasatu eta gora segituan dago Urrutikoetxearren idiak dagozan tokia. Toki barria dabil ganaduarentzat egiten. Gogo haundiaz ikusten da. Hau gaztetan txirrindularia zan, eta gaur probalari bihurtu da. Deportea asko gustatzen jako gizon honi. Haizea hartu eta sano ibiltzeko moduko lekua dauko mendigain honetan. Ea ba suerte on bat izaten duan.

Bertso

Barriak

BERTSO BARRIAK JUAN IBARZABALEK JARRIAK

-1-

*Bilbora juañ giñan
zortzi bertsolari
Balentin Enbeita ta
Deunoro Sardui
Ireneo gaztea
eta Mugartegi
Ormaetxe zaharra ta
bestia Alberdi*

*ta Azpillaga hori
eta ni Buztarri
hantxe giñan jarri
estu eta larri
goiz hartan pasa gendun
nahikua egarri*

-2-

*Egun hartan nuen nik
eztarria latza
ahalegin egin arren
ezin bozik altza
lehenengotikan galdu
nuen esperantza
gaizki ote nenbillen
hartu nuen antza
batzuek gorantza
bestiak berantza
haura zan balantza
nerbiyuak dantza
pentsatu nola zegon
nere bihotza.*

-3-

*Laurak aldian gero
bazkari fuertia
fidegu-zopa eta
ardi-txuletia
ardo epela eta
gañian frutia
hoitamabiña duro
zan gure kantia
kontu dezentia
jaiki zan jentia
zabalik atia
libre juatia
neri etzat ahaztuko
orduko bueltia.*

-4-

*Neska zahar bat izan zan
gu zerbitzekua
hizketan ematen zun
Kastilla herrikua
gona motzak jantzita
zabalik kolkua
hanka okerrak eta
bizkarra kakua
gorputza sikua
oingo modakua
luzia pikua
garbitu bakua
danak iguindutzeko
zer nolakua.*

TXUTXO LARRAÑAGARI

-1-

*Aita-amak zituen
Gipuzkuakuak
Markina Etxebarrin
bizi izandakuak
seme bat emon eutsen
gure Jaungoikuak
harek betetzen ditu
pelotalekuak*

-2-

*Bere jaiotz etxea
frontoian atzian
lehenbiziko pausua
kantxara goizian
handikan joaten zan
mendira eitzian
ez dagola indarrik
nekatu ezian*

-3-

*Eskuaz hasi ziñan
lehenengo pelotan
parekorik etzendun
herriaren bueltan
bazegola indarra
zure besuetan
hala esaten zuten
gure auzuetan.*

-4-

*Aitak esaten zuen
bai Jesus guriak
ondo ikasi ditu
plazako legiak
erakutsiko ditu
abillidadiak
hondatutzen ez badau
indar gehiegiak.*

-5-

*Aitak semiarekin
bazun konfiantza
urte gutxian goiko
mailetara altza
bistiakin batera
indarra ta gatza
laster bete zenduan
aitan esperantza.*

-6-

*Etxebarrin jaiota
Etxebarrin bizi
atzerrira joanda*

*han ere nagusi
guztiak badaukate
hortik zer ikasi
erakutsi ederra
eskerrak Jesusi.*

-7-

*Txutxo Larrañaga da
seme sendo hori
argi egiten dio
pelota lanari
honelako semeak
bagenduz ugari
ha zelako bultzada
Euskal Herriari.*

-8-

*Hogetaemeretzi bat
urte berarekin
txapeldun gelditu da
edade horrekin
gazteak pentsa behar
bost sentiduakin
sasoian izan balitz
zer zegon horrekin.*

-9-

*Atzeko txokotikan
hartzen du pelota
tantua egiten du
horma biak jota
jendiak esaten du
aurkitik jasota
Txutxok daki bakarrik
hori zelan bota*

-10-

*Bestek ez leuke joko
ona izan dek hik
ahaleginak ein arren
ezin esan det nik
munduan ez da izan
oraindik mingainik
hi zenbat izan haizen
esango duanik.*

-11-

*Herriarentzat beti
izan haiz zuzena
geuaz ez egotea
hartzen dian pena
urruti entzun arren
gaur hire izena
beti aitortu izan dek
hemengo haizena.*

-12-

*Herriak maite zaitu
hau ez da gezurra
Euskalduna zera zu
mamin da hazurra
beti goguan izan
amatxo samurra
eta ezin ahaztu
jaio ziñan lurra.*

SEMEA KOMISALDEGIRA EROAN EBEN EGUNA

-1-

*Hasiera edarra
eman du martxoak
ardinarruz jantzita
barrutik otsoak
gosiaz handik honuntz
datoz gehientsuak
Judasenak egiten
kriminal paltsuak
gure herrian ere
badaure batzuak.*

-2-

*Hiru seme-alaba
eta bi eraman
guk ezingo diogu
asko gehio eman
bata askatu dute
bestia kartzelan
neu eramango naute
hurrengo osteran
honenbeste gorroto
nik ez dakit zelan.*

-3-

*Gorroto zatar batek
zenbat indar duan
esango leukianik
ez dago munduan
poliziak semia
ohetik eruan
eta akusau dute
kriminal moduan
orain ipini dute
Judasen eskuan.*

-4-

*Noz ikusiko degu
Euskadi batua
banatuta dabilen
madarikatua
seme bat han dadukat
kartzelan sartua
eta izan be hartu*

*kristonak hartua
emakumerik gabe
da esposatua.*

-5-

*PNV kenduta
gora bizkaitarra
ezagutu nahi hada
lehengo lege zaharra
ondo entzun bagendu
Sabinon didarra
hemen etzan paltako
behar dan indarra
eta ezautuko zan
Euskadi bakarra.*

-6-

*Seme hartuta zaude
kontseju edarrik
nahiz eta danak izan
zuretzat alperrik
hitzik eiteko ere
ez daukat indarrik
baina izaten bozu
aitaren beharrik
oraindik maite zaitut
ez egin negarrik.*

EUGENIO ANTXIA KARRETEROARI

-1-

*Gizon bat ospetsua
sortu zan Albizen
hogeita bi urtekin
itzai ibili zen
horrek heziak dira
makina bat zezen
bera beste bai baina
hobaik ezin izen.*

-2-

*Berrogeitamazortzi
urte handirekin
plazan ikusiko zu
akuluarekin
biak tokatzen baituk
ganau berdina
harek eindaku ontzen
alferrik ez ekin.*

-3-

*Idia jartzen bada
treta txarrerako
erakutsiko dio
berau onerako*

*pausoik emoten badu
ustel parterako
hurrengo pasatzian
akordauko jako.*

-4-

*Eugenio Antxia
beti afanetan
ibiltzen zera zu
askon ezpanetan
kontura(t)uko bagina
haren esanetan
mejorak egin leizke
probalekuetan.*

-5-

*Proba jokatu eta
alde ordurako
afari bat jatia
gustatuzen jako
guk biok egin degu
hamaika halako
kontu nahiko esanda
pozik etxerako.*

-6-

*Itzal handia dauka
oraindik Antxiak
halan aitortzen digu
gure probintziak
ezingoguz kontatu
eindako untxiak
agur Eugenio eta
etxin gorantziak.*

NIRE AMAREN HERIOTZA

-1-

*Mila bederatzirehun
berrogeita bata
otsailak hogeita bi
eta larunbata
hamarrak baño leno
bederatzik jota
goiz hartan hartu gendun
disgustu galanta
hura baizan negarra
amatxo hil zan ta.*

-2-

*Ama maitegarria
juan zinan mundutik
ia entzuteidazun
zagozan lekutik
horra bertso batzuek*

*semian agotik
beti zugaz pentsatzen
goizean goizetik
nik etzaitut ahaztuko
mundukuakaitik*

-3-

*Azkeneko arnasa
eman zendunian
hantxe egondu nintzan
ohian barrenian
nik ahal izan nuenik
modu onenian
otoitz egiten nuen
zure izenian
ama zeruratzeko
bide zuzenian.*

-4-

*Bular ganin harturik
esku ta besuak
tristiak izan ziran
orduak pausuak
aitak amarentzako
malko ta mosuak
hori ikusi gendun
fameli osuak
hor azken partiera
gure gurasuak.*

-5-

*Kanpo santuan sartu
igande goizian
entierrua egin
lenako klasian
senidiak guztiak
hara batu zian
lerrak egin genduzen
ama hil ostian
neri etzat ahaztuko
bizitza guztian.*

SOLDADUTZARA JOAN NINTZANEAN

-1-

*Mila bederatzirehun
berro(g)eita bostian
martxuak izan zuen
lehenengo astian
militar zahar haiekin
bildurra airian
lehenbizi Bilbaon da
gero Donostian.*

-2-

*Bilbora juateko
genduen ordena
Atxurin hartutzeko
Donostiko tren
nik gutxi ulertzen nuen
esaten zutena
hor nabarmentzen ziran
lotsaik etzutena.*

-3-

*Holan izaten ziran
gure zentiñeltzak
bizkarrian fusila ta
kartutxera hutsak
gibela hainbestekuak
genduzan arrautzak
hara zer zerbitzen zun
gure soldadutzak.*

-4-

*Hiru pezeta zala
soldauan gastua
gaiñian manta zahar bat
azpian lastua
zorria ta zikina
hango arrastua
holan zerbitu gendun
gure ministrua.*

MARI ASUN ETA FELIXI (nire lobak)

-1-

*Lehenbiziko bertsua
lagun zahar Felixi
ez dan gauzik esaten
ezingo naiz hasi
oso lagun polita
ein dezu erosi
gaizki tratatzerikan
ez luke merezi
aingeru bat dirudi
erropa ta guzi.*

-2-

*Deseo zendun eta
heldu da eguna
gaurkoan hartu dezu
zeuretzat laguna
horren deseoz dago
probatu ez duna
behatza apaintzeko
jantzi eraztuna
pisurik ez du baina
da karga astuna.*

-3-

*Osabaren esana
entzun Mari Asun
buruhaustek datoz
ez dakit dakizun
mundu hontan badago
hainbat eginkizun
esturasunez gerta
ko bazina inun
badakizu lagunak
nun izten dituzun.*

ILOBA MARI KARMENI

-1-

*Maiteminduok egunon pasa
bardin senikera danak
hauxe deseatutzen dizue
orain kantatzen duanak
ondo goguan hartuta egin
apaiz jaunaren esanak
urte askuan gorde zaizala
gure Erdotzako amak.*

-2-

*Iloba maite parka zaiguzu
gure etorri ezina
oraindik ere ezin osatu
hartuta daukagun mina
nire partetik hartu zazue
besarkadarik haundina
emaztearen partetik berriz
mosu bana edo bina.*

-3-

*Ezkon berriei kontsejutxo bat
daukana hainbat garrantzi
zuen artetik sortu liteke
haurren bat bihar o etzi
lehendabiziko lan hauxe egin
ikurrin batekin jantzi
Euskal Herriko mujoiak ere
nundik diran erakutsi.*

JULIAN BIZKERRARI

-1-

*Hara kamineru bati
bertsoa nahi diot jaurti
ez dabil nere urruti
atxur handi baten anparuan
sarritan egon da zuti
ez da bizitzen bildurti
tabernan danen aurreti
holakoxia da beti.*

-2-

*Baldarra eta jasua
dauka bitako kasua
janian kuriosua
lana egin behar danian be
hartan ere erosua
belaun, gerrí ta besua
nekatzen animosua
ez balitz biziosua*

-3-

*Goizian zutikan justu
hanketatikan narrastu
lanikan ezin erreztu
hamarrak bueltan nahi duenari
egingo diot apustu
hark baietz litro bat hustu
eta lanerako poztu
beste arreglurik eztu.*

-4-

*Tabernatik bazkalduta
kopa batzuek hartuta
katarro zaharra solduta
bide ertzian ikusiko zu
botila batí helduta
barrutikan umelduta
dabil ezin ixilduta
dana alperrik galduta.*

-5-

*Inoiz tabernara juanda
afari ederra janda
atera degu demanda
bera zuzentzen ahalegintzen naiz
lagun handiak izanda
lehendikan daukat esanda
galduko dala edanda
patxarrari gogor emanda.*

-6-

*Alkarrengana batute
Txominekin bazkaldute
puru galantak hartute
egun ederra pasako diau
portauko gaituk dezente
hasi gaitazan pentsaute
ez dek falta urte bete
agur San Andresak arte.*

JOXE ETXEBESTERI

-1-

*Zorionak zuretzat
Joxe Etxebeste
hainbat ute pasata*

oraindikan gazte
egun on bat igaro
senar da emazte
eta zure sendiak
beste horrenbeste.

-2-

Joxe Etxebeste hau
Errenterikua
zer jana dan lekuan
tripa handikua
Bizkaira etorrira
jan zuen nahikua
lehen ere sobran gendun
hire modukoa.

-3-

Gerra pasatu eta
gose inguruan
Markinako zelaiko
komunen onduan
andaluza dala ta
pasatu genduan
hobe buelta emanda
bildu bagenduan.

-4-

Holan ibiltzen gaituk
lagunak geranak
bertsolarientzako
honelako lanak
parkatuko didazu
gaur gaizki esanak
bihar zati bat eta
hurrenguan danak.

ERLATX BASERRIARI

-1-

Erlatx mendian zutik
dagon baserria
gure guraso onak
landuta jarria
ganadu ta sagasti
ardo ta garia
patata eta baba
da ortuarria
hortik moldatzen zuten
gutzat janaria

-2-

Hementxe hartu nuan
lehenengo arnasa
gero ikusten hasi
eta bizi poza

*ez nuela aurkitu
paraje eskasa
sarritan etorri naiz
honuntz egun pasa
zure onduan aina
ezin inun goza.*

-3-

*Baserri honetantxe
ni jaio nintzala
geroztikan bizi naiz
goguan dotela
sukalde ta dolada
korta eta gela
goraldu nahi zaitugu
da ez dakit zela
etzaitugu eskertzen
merezi bezela.*

SIMON BOLIBARRERI

-1-

*Gure lurrian anai arteko
gerra gaizto bat izanda
eta geroztik beti daukagu
amaitzen ez dan demanda
anai batzuek salbatu ziran
Venezuelara juanda
mesede hori ez da ordaintzen
eskerrik asko esanda.*

-2-

*Iduri bat ere egin zuten
eta pelota lekua
herri txiki baten egiteko
hori ere premiazkua
bihotza ere biguna eta
karidadeko eskua
zorrik ez duten toki horrentzat
ez al da gehiegizkua.*

-3-

*Venezuelatik etorri zaigu
Bolibarren ministrua
puestu horretan etzan sartuko
izan balitza trastua
odoletikan euki behar du
euskaldunan arrastua
gure kuadrillan etzan sartuko
izan balitza gaiztua*

OIZ BARRENEKO BASO BALTZA

-1-

Ahaztuko ez dan eguna daukat

*Kontzesinoko bezpera
Oiz barreneko baso beltzetik
guk egin gendun jeizkera
hau egindako okerra berriz
konpondu edo jostera
Poliklinika San Antonion
kristorenak ikustera.*

-2-

*Pago zahar honek dirala eta
begira zelako lanak
hiru lagun ginaden bakarrik
orduak gertu ginanak
eskerrak bi mutil hantxe zeuden
indar asko zaukatenak
bestela bertan hustuko ziran
nik naukazan odol danak.*

-3-

*Mendi haretan badu indarra
egurrak eta sasiak
zer esanik ez goitik datorren
ujelak eta basiak
ez ginan izan oso egoki
haien gainetik pasiak
eskertzen ditut handik etortzen
lagundutako gaztiak.*

-4-

*Askotan hola izaten dira
mendiko irabaziak
golpe batekin egin nituan
ebagi eta hausiak
harek ziraden izardi hotzak
harek ziran oinaziak
hau ere nitzat gordeta zeukan
abenduaeren zazpiak.*

-5-

*Egun horretan aurkitu nintzan
laguntasun egarriz
nigaz ibili ziraden haiek
eskertzen ditut mila aldiz
haien eskuak busti nituan
odolez eta izardiz
galduta nengon zuen laguntza
nigan etorri ez balitz.*

-6-

*Aldapa eta haren lehengosu
nituen nire hurrian
hainbat bidian etorri nintzan
mutil haien bizkarrian
harek ein zuten egun haretan
nerekin gizon lorrian*

*nik ezin neike hori ordaindu
nago betiko zorrian.*

-7-

*Menditik behera jazkera hartan
maite nun lagun urkoa
hauxe izan zan nere moduan
orduan esandakua
nagon lekutik dei e(g)iten dizut
entzun zaidazu Jainkoa
pekatu danen parkamenako
izan dezala gaurkoa.*

-8-

*Markinan gero anaiak eta
bi mutil kruz-rojakuak
izan ziraden kotxe barrutik
eskutan hartutakuak
une haretan lehertu zitzaidan
begietara malkuak
da esan nien egunen baten
ordaindukoizu Jainkuak.*

-9-

*Gure herriko osagileak
ipini oskun martxia
ate onduan han zeguen zai
herrero anbulantzia
argi gorria egiten zuen
lau aldetan kurutzia
hori izan zan orduan neri
tokatzen jaten jantzia.*

-10-

*Poliklinika San Antonion
nire oinaze egunak
han ere asko lagundu zidan
zeruko ama kutunak
sartuta hurrengo egunian
danak nituen lagunak
lau monja etortzen ziraden da
lautatik bi euskaldunak.*

-11-

*Osagile onak ziradela
jakinda nenguan lehendik
hainbat ahalegin egin ziraten
Larrañaga da Bikandik
harek goraltzen aspertu gabe
saiatuko naiz hemendik
zuek egindako mesedea
goguan daukat oraindik.*

-12-

Honelakuan asko lezake

*emazte adoretzuak
nere onduan pasa zituen
hango egun gehientsuak
gaixoarentzat indarra dauka
familiako gozuak
pozik haundiña eman ziraden
nere umien bertsuak.*

ONDARRUTARREN ERREGUZ AITA AGIRRERI

-1-

*Ujel gaiztoak tinkoiak bota
besiak hausu ta eten
barruan zeuden bildots umilak
beren tokitikan urten
banatu eta didarka daude
artzai onai itxaroten
Aita Agirrek dagon tokitik
ez ote ditu ikusten
beran etxeko barrutitxoan
auzoko ardiak jaten.*

-2-

*Aita Agirre zer mingotsa dan
atsekabearen mina
lehenago baizik oraintxe ere
badago zure premina
gaur etzenduke ezagutuko
zeu bizitako jardina
aldameneko ota elmitzak
sikatu du belar pina
negar malkotan bustiko zeunke
oraintxe bizi bazina.*

BIAFRAKO MISERIARI

-1-

*Tresnaren bidez ikusi nuen
zer miseria dun Biafrak
halan bagengoz zer nahiko geunken
kontuk atera bakoitzak
lehendabiziko behar dutena
janaria eta erropak
harekin errukitzen ez danak
kristautasunik etzaukak.*

-2-

*Narrugorrian pasatzeituzte
bero danak eta hotzak
hazurrak bistan darabizkite
hautxo txikien gorputzak
hau ikusita errukirik ez
zer dira gure bihotzak
harek be gure anaiak dira
izanagatikan beltzak*

-3-

*Diru askoren jabe diranak
zer pentsatzen ote dute
munduan zehar aurrerapena
asko dagola diote
halan da ere gose danari
ezin eman tripa bete
bakeik ez dago akatz haundiak
kentzen ez diran bitarte.*

-4-

*Kristautasuna duen guztiak
munduakin arduratu
jausitakoak gora jasota
harrokeria baztatu
nazio buru diranak ere
badaukate zer pentsatu
armakin baino ez ahal da hobe
karidatea indartu.*

BELAUZTEGIRI, "AITXITXE"

-1-

*Nik gizon hauxe ezagutzen det
juan dan urte batzuetan
indarran faltik ez dezu izan
belaun eta zankuetan
sarri askotan ikusi zera
gure mendi gailurretan
mendizaleak hilgo gerade
Belauztegiri zorretan.*

-2-

*Alpino hortan ez da egongo
zugaz oroitzen ez danik
da Garmendia galderatxo bat
egingo dizut hemendik
mendian jaio, mendian hazi
mendizalea izanik
inoiz mendian pasau al dezu
gaur bezelako egunik.*

-3-

*Bihotza lehertu egiten jate
hontaritzen naizenean
hainbeste urte pasa ondoren
segitzen dezu lanean
laguntzaileak ugari samar
badozuz aldamenian
besarkadarik maitekorrena
Euskadiren izenean*

NIRE ILOBA BITXORIO ETA ISABELI

-1-

Bitoriano eta Isabel

*bikote eder askua
Arrateko amaren oinetan
eman dute baiezkoa
han jantzitako eraztunakin
apaindurikan eskua
esan liteke bat ein dirala
Bizkaia ta Gipuzkoa.*

-2-

*Bitoriano, buztarri hori
ez al da behintzat hausiko
horren azpian lagun onakin
nekez ez zera heziko
itxura danez beti izan zera
zure maitian graziko
zure amak aina maite bazaitu
txarto etzera biziko.*

BARINAKO "TABERNA-BARRI"RI

-1-

*Merezi dituzte famak
seme alabak da amak
Bariñan dago Taberna Barri
jakin nahi duanak
hango jan eta edanak
berotutzen gaitu danak
handikan pasa beharko luke
lehenago egon ez danak. (bis)*

-2-

*Andra ta gizon bitzuak
jatorrak eta zintzuak
zuek goraldutzeko badauzkat
neronek bertsuak
azkarrak eta zantsuak
hau diote gehientsuak
zuek lakorik ez dagoela
dino jende jakintsuak. (bis)*

-3-

*Sukaldaritzan hain pinik
ez dago zugaz berdinek
egun osoan ibiltzen da
lanian zutunik
zu lako begi urdinik
sekula ez dago zikinik
halako baten gose diranak
jango zaitue gordinik. (bis)*

-4-

*Esaten dizut menetik
juten bazera lanetik
edari onak emangoizue
bazkaldu aurretik*

*janari asko danetik
eta gainera onetik
oso gustora irtengo zera
ordaintzen dezunagatik. (bis)*

FAMILIARI

-1-

*Gaba ta eguna lanian
lehen egiten zanian
orain bezela langabezia
etzeguanian
denbora gutxi janian
erropa zaharrak soinian
zintzo jardunda esker gaiztoa
izaten zan gehienian. (bis)*

-2-

*Zaila da adierazten
baina erreza ikusten
zer kostatzen dan seme-alabak
mantendu ta jazten
gero eskolak ikasten
urtiak pasa zituzten
orduak geuk e diru askorik
ez genduan irabazten. (bis)*

-3-

*Gizonak tresnak baditu
dauzkanak hainbat meritu
berba eginda, ikusi ondo
gainera aditu
sasoian indarra gehitu
eta zahartzera amaitu
urte askoren pixuak hemen
horretxek hondatzen gaitu. (bis)*

-4-

*Burua ari da galtzen
eta gorputza hondatzen
hor falta dena denda batera
junda ez da hartzen
inun ez badago saltzen
alperrik gabiz eskatzen
gure Jainkuak lagun daigula
falta jakuna pasatzen. (bis)*

-5-

*Hara emazte Martina
goguan daukat Bariña
gazte denboran hainbeste buelta
haruntza egina
zintzua zinan aintzina
da etzinan hondakina
orain bi gauza gelditzen jakuz*

deseua ta ezina. (bis)

-6-

*Juntura igarrak haunditu
da alkar ezin zerbitu
norberak nahi dun lako lekurik
ezin da aurkitu
hitzikan ezin aditu
eta begiak gorritu
nahi dan besterik ez da ikusten
eta horrekin sufritu. (bis)*

Badira senar-emazte asko proba munduan gustura dabiltzanak, baina badira bestelakoak be.

GIZONAK - 1.-

*Idi pareta degu
handia ta latza
baba ematen diot
lastua ta gatza
inork ez du apurtuko
gure idi baltza
etxe-kalte naizenik
etzazula pentsa.*

EMAZTEAK - 2.-

*Martxa eskasa degu
juan dan aspaldixen
almazenetik dakar
pentsua burdixen
hustutzeko alperrez
hor dagoz ateixen
mantakin tapatuta
ni engainau naixen.*

GIZONAK - 3.-

*Neri ematen dabil
alperraren famak
sinistuko balio
aditzen duanak
etxean entregatu
irabazi danak
nahiko penitentzi du
andre hau daukanak.*

EMAZTEAK - 4.-

*Barria bila(t)uko det
hau berton lagata
berrogei kilo ez dauka
dan modun pixauta
bestik baino gehiago
izan behar duela ta
etxeke familian
oliua falta.*

GIZONAK - 5.-

*Auzoan sobre zegon
neska bigurria
sarri damutu jate
etxera ekarria
behiakin txahalak eta
idi buztarria
zer dala pentsatzen du
gure baserria.*

EMAZTEAK - 6.-

*Hutsa egongo banintz
lehenago bezela
urte asko ez dirade
etorri nintzela
haragiak bota ditut
sobratzen zait tela
auzoak esango (d)ute
goseak nuela.*

GIZONAK - 7.-

*Dirua ekartzeko
egin behar da lan
babaik ezin du ikusi
idien ganbelan
muturraz sukaldian
zarataka gelan
hemen baino hobeto
bizi lef kartzelan.*

EMAZTEAK - 8.-

*Uztarriak ta perrak
pentsu almazenak
dirurikan ez dakar
holan dabilenak
taberna inguruan
egunik gehienak
itzaia ordaintzian
dira karuenak.*

KATUA ETA SAGUA

KATUAK -1 .-

*Zulo baten unten da
bestian sartzian
piztiak hor dabilta
alkarren atzian
katuak esaten du
bere eretxian
sagua erreterero
txarra da etxian.*

SAGUAK - 2.-

*Armaixuan gainera
saltoka jua da
honetxekin e(g)iten du
bere propaganda
gero eguzkia hartzen du*

*lurrian etzanda
holakorik ez da egiten
zintzua izanda.*

KATUAK - 3.-

*Sagurik baldin bada
etxian jaixota
katuak e(g)ingo dio
pizti horri kontra
urunik probatzen badu
errotan eixota
ez dezu bialduko
eskobakin jota.*

SAGUAK - 4.-

*Katua lastopian
da luak hartua
eta sagua dago
lanin nekatua
hainbeste gari ale
tripara sartua
nor dan langileagua
atera kontua.*

KATUAK - 5.-

*Katuak noiz aldeko
sagua dago zai
lanik ez du egingo
beti hartzen du jai
garia jaten du ta
ogia ta urdai
aukerarik badago
gaztaia ere bai.*

SAGUAK - 6.-

*Armarixuan laster
e(g)in ditu zuluak
eta papelez bete
bere inguruak
jaten ditu eskriturak
eta liburuak
horregaitik daki asko
saguan buruak.*

NERE SEMEAREN ALABATXOARI

-1-

Aingerutxo bat etorri zaigu
guri poza ematera
hasitakoan helduko zara
andereño izatera
disimuluan banijoala
berau nor dan esatera
Nahia deituko dizute beti
ia hemendik aurrera.

-2-

*Haur txiki bat besterik ez da
da falta ditu indarrak
berak zergatik ez dakiela
egiten ditu negarrak
jostailutzako hartuta dauzka
bere amaren bularrak
handik sabela betetzen du ta
gozaitzeitu atzaparrak.*

-3-

*Izar txiki hau dotore dabil
berau nor dan erakusten
eta aitona zaharra berari
bertso batzuek abesten
aman bularrak non ote diran
laster hasi da ikasten
beraren begirakuna harekin
barrezka jarri gaituzte.*

NIRE LOBA BATI BERE LEHENENGO JAUNARTZEAN

-1-

*Ikasi nahi badezu
zer egin munduan
aitonaren esanak
eduki goguan
gizon portatu zaitez
etxe ta kanpuan
ilunabarrerako
amaren onduan.*

-2-

*Mutil jator jatorra
hemen dago Iraitz
zugaz hitz e(g)in beharra
dadukagu sustraiz
joaten ez bazera
hemendikan apaiz
ezkontzen zarenian
ni etorriko naiz.*

-3-

*Honelako egun bat
zutzat komeni zan
mundu hontan zer barrí
dagon jakin dezan
neri etxat gustatzen
sekulan ez esan
lana e(g)in behar da ta
alperra ez izan.*

UDAZKENEKO LORA BATI

-1-

*Sasi tartean estali zaitu
belar txarrak eta untzak
mundu honetan danontzat daude
zoritxarreko arantzak
egunen baten milagroren bat
egiten ez badu ahuntzak
toki txarran ikusten ditut
lore zure esperantzak.*

-2-

*Zuretzat hemen ez ote dago
baratza edo jardinik
kristauan pare loreak ere
ez daukagu bizi ezinik
batzuek sobre, besteak falta
hau ezin ulertu det nik
lorarik ere ez da egongo
hori ontzat hartzen duanik.*

-3-

*Ikusten danez mundu hau ez da
guztiontzako berdina
batzuentzako sasi tartea
beste batzuntzat jardina
begiratuta ikusitzen da
hor dagoan desberdina
dagon okerra zuzendu leike
ahaleginduko bagina.*

-4-

*Lore maitia ez det sinisten
zure modukoik dauanik
munduan ez da beste(r)ik egongo
zure moduko berdinik
inguru dena usain gozoaz
holan ipintzen dakinik
orain bezela urte askoan
segitu ezazu zutunik.*

-5-

*Usain gozoko lore maitea
sasi gogorran onduan
arantz artean bizi izateko
sortua zera munduan
ama gabeko umezurtz haiek
ibiltzen diran moduan
halan da ere irauten daki
guk ez dakigu zer duan.*

-6-

*Lehenago batean ikusi nuen
nere etxetik urrian
lore triste bat ezin bizita
zer janik eztan lurrian*

*usain goxoa botatzen zuen
jartzen bazinan parían
bere izakera azaltzen zuen
negu beltzaren aurrian.*

-7-

*Lorea ikusi orduko ere
usaina hartzen du aurrez
sasi tartean gordea dago
negu beltzaren beldurrez
egunen baten estaliko da
txingorrez edo edurrez
era hortako ezbeharretan
zeinek lagundurikan ez.*

-8-

*Mota batean bizi izateko
badaukazu adorea
jardinekoak ez dadukate
zuk baino usain hobea
iduritzen jat gustagarria
usaina da kolorea
sendagarritzat balio duen
udazkeneko lorea.*

LAZKAO TXIKIRI BERTSOAK

-1-

*Bietarako abildadea
eman zizun Jaungoikoak
tristeak eta barregarriak
zenduzan bietakoak
sentimentuei heldu ezkerro
zotinak eta malkoak
izan ginaden zure aurrian
sarritan botatakoak.*

-2-

*Asko balio zuen gizona
izan zinan danerako
sekulan ere galbanarikan
etzun izan lanerako
hainbeste lan on egin zenduen
herriaren onerako
zeure ondoan leku bat gorde
hemendik goazenerako.*

-3-

*Geroztik sarri etorri jaku
begietara malkua
ez da metrorik neurtzekorik
zure behetik gorakua
gizon bakoitzak bete bagendu
Jose Migelen lekua
paradisua egin ziteken
heriotzarik bakua.*

-4-

*Lazkao-Txiki deitutzen jakon
da Lazkao-Haundi izan
gure moduko gizon batekin
konparatzekua ezan
behar bezala eskertu gabe
mundu hontatik joan zan
sarri pentsau det heriotzian
gure zai egon ote zan.*

-5-

*Zer gozarena hasten zanían
txisteekin ta bertsotan
berari barrez leher egin eta
ez gendun gitxi gozetan
geroztik egon izan naiz sarri
buru makurka pentsetan
hiltzeko pozik Lazkao-Txiki
gero han ikusitzekotan.*

-6-

*Sasoi bateko barre guztiak
bihurtu dira negarra
itzali zaigu gure gainetik
argi e(g)iten zuen izarra
oraindik ere gure artean
bazegon zure beharra
gure malkoak kendu leikena
Lazkao-Txiki bakarra.*

UMETAN LEHENENGO BURUZ IKASI NITUAN BERTSOAK

-1-

*Bartzelonan soldadu
ginan euskaldunak
kantuak zabaltzeko
guztiz berri onak
pozikan gurasoak
aitak eta amak
baita neskatxak ere
senarra nahi dunak.*

-2-

*Soldadu etorri ginan
geure suertian
zorrik bako morrontza
hornitu artian
ederra sartu digu
lehenengo astian
arratoia egosita
garbantzuz tartian.*

-3-

Soldadu etorri ginan

*jendean galera
loteri eder hori
gugaz etorri da
indarra jeitsi zaigu
hirutikan bira
gure indarren hotsak
aplakatu dira.*

-4-

*Erropa militarrek
hasi ginan jazten
galtza handiak ere
eman zizkiguten
anega bina gari
kabituko zuten
iaz etziran estu
lasaiago aurten.*

-5-

*Egunian bi aldiz
formatu listatan
honelako bildurrik
ez gendun gaztetan
zikinikan bilatzen
bazuten galtzetan
komuna garbitutzen
kastiguz goizetan.*

-6-

*E(g)unez egoten gera
lotarako pozak
gainian manta zahar bat
azpian ohol hotzak
anima hil ein behar
gau hartako hotzak
halako(r)ik ez du behar
izaten gorputzak.*

-7-

*Gabian lotarako
daukagun kamaña
ota aska bat bezala
tabloiaz egina
handik jaikitakoan
saihetsetan mina
maldezioka hasi
nahian det mingaina*

-8-

*Geure diariua
errial bana dirade
haiek hartu orduko
gastatuta daude
gure jostorratz eta
hari ta titare*

*tabernarako ez da
sobratzen bat ere.*

NERE LAGUN BATEN SEMEA HIL DA, TXOMIN ARRIETA ARMENDARIZ

*Heriotzaren azkena
izaten da gogorrena
gurasoaren bihotz barrutik
kentzen ez dau pena
nik izan banu ahalmena
lehenengo egingo nuena
zure semea sendatutzia
lurrak estali dabena.*

NIRE KOINATA IGNAZIARI

-1-

*Baserrian jaio zan
bertan bizi zala
urte mordo bat bada
ezagutu nuala
ezkondu ta fameli
haundia duala
kalera etorri zan
da esku zabala.*

-2-

*Berezkua daukanak
erresto ikasi
jana ipintzen ez det
holakoik ikusi
bizkor da ona jartzen
berau da nagusi
hainbat tripa bete dun
ama da Ignazi.*

-3-

*Etxe hortatik sarri
urten det aserik
ez da izango hortxe
ez dagon klaserik
jana emongo dizu
da basua beterik
Ignazi dan lekuan
ez dago goserik.*

-4-

*Edozertaku danak
ez du ezer falta
horrek ez du aldeko
lanari lagata
kuadrillan ibiltzeko
da oso aparta
orain dauka denpora*

jubilatzen da ta.

MUGARTEGIREN OMENALDIAN DONOSTIAN NIK ABESTUTAKO BERTSO BI.-

-1-

*Mugartegi entzun zak
Buztarrik zer diñun
hutsegite haundirik
hutsegite haundirik
ez dek egin inun
Donostira batzeko
honenbeste lagun
gizon portau haizela
gizon portau haizela
hemen dek ezagun.*

-2-

*Hiretzako bi bertso
lehehendikan zor nitun
nahio nin hire amak
nahio nin hire amak
gaur entzun bazitun
portau dituk Donostin
da berdin Berritun
askok maite hautela
askok maite hautela
egon bai jakitun.*